

*Nieuwe regeling van de pensioenen
van de militairen en van hun nabestaanden*
(Algemene militaire pensioenwet)

*Vaststelling van een regeling tot toekenning van
een uitkering aan gewezen militairen, die zijn ontslagen
wegens het bereiken van bepaalde leeftijdsgrenzen*
(Uitkeringswet gewezen militairen)

*Wijziging van de Wet bevordering en ontslag
heroepsofficieren en van de Wet voor het
reserve-personeel der krijgsmacht*

MEMORIE VAN ANTWOORD

(Ingezonden bij brief van 27 mei 1966)

Nr. 10

ALGEMEEN

De ondergetekenden zijn erover verheugd dat de indiening van de onderhavige wetsontwerpen algemeen voldoening heeft gewekt. Zij hopen met de hiernavolgende beantwoording van de gemaakte opmerkingen en gestelde vragen te bereiken dat deze voldoening zich mede zal uitstrekken tot die punten, waarmede nog niet kon worden ingestemd.

De eerste ondergetekende heeft het feit dat de wetsontwerpen in de daarvoor geëigende tak van het georganiseerd overleg waren behandeld niet in de toelichting vermeld, omdat hij het vanzelfsprekend achtte dat dit was gebeurd. De ontwerpen regelen een materie die duidelijk behoort tot de aangelegenheden van algemeen belang voor de rechtstoestand van het militaire personeel. Uit dien hoofde behoorden zij krachtens wettelijk voorschrift vooraf om advies te worden aangeboden aan de commissies voor georganiseerd overleg, bedoeld in het Reglement rechtstoestand militairen zeemacht en in het Reglement voor de militaire ambtenaren der Koninklijke Landmacht en der Koninklijke Luchtmacht.

De uitkomst van het gevoerde overleg heeft de eerste ondergetekende als algemeen bekend verondersteld. In opvolging van de desbetreffende voorschriften wordt immers na elke vergadering van een militaire commissie voor georganiseerd overleg een korte samenvatting van de resultaten der gehouden besprekingen in de vorm van een persbericht aan de pers verstrekt, hetgeen in de regel tot ruime publiciteit leidt. Maar aangezien het overleg slechts in twee van de vier commissies tot overeenstemming heeft geleid, ware het beter geweest — de eerste ondergetekende erkent zulks bij nader inzien gaarne — een overzicht van het verloop der besprekingen in de toelichting op te nemen. Om deze omissie te herstellen, moge hij thans het volgende over de gang van zaken mededelen.

Bij brieven van 13 mei 1963 werd een eerste voorontwerp van de Algemene militaire pensioenwet aan de voorzitters van de commissies voor militair georganiseerd overleg toegezonden met het verzoek over dit ontwerp een informeel overleg te openen. Hierbij deelde de ambtsvoorganger van de eerste ondergetekende mede, dat nog geen regeringsstandpunt was bepaald betreffende het algemene tijdstip van ingang van het militaire pensioen en de omvang van de financiële voorzieningen, die zouden moeten worden getroffen indien ten aanzien van het militaire personeel zou worden besloten de actieve dienstvervulling vóór dat tijdstip te doen eindigen.

Het bedoelde informele overleg heeft bij de zeemacht plaatsgevonden op diverse data in de periode van 4 september 1963 tot 25 april 1964, en bij de land- en de luchtmacht tussen 3 oktober 1963 en 25 juni 1964. Het werd vervolgens opgeschort in afwachting van de nog te ontwerpen overgangs- en slotbepalingen en van de in uitzicht gestelde voorstellen met betrekking tot de financiële voorzieningen ter overbrugging van de periode, gelegen tussen het tijdstip van beëindiging van de actieve dienst en het tijdstip van ingang van het pensioen. Inmiddels was beslist, dat dit laatste ook voor militairen zou worden gesteld op het bereiken van de leeftijd van 65 jaar.

Op 10 maart 1965 werd aan de leden der commissies een gewijzigd voorontwerp van de Algemene militaire pensioenwet toegezonden, waarbij werd medegedeeld dat de vorenbedoelde voorstellen binnen afzienbare tijd konden worden tegemoetgezien.

Met de voorbereiding van het ontwerp van de Uitkeringswet gewezen militairen was intussen reeds in februari 1964 een begin gemaakt. Het lag destijds in de bedoeling, ten aanzien van dit ontwerp eenzelfde gedragslijn te volgen als met het ontwerp van de Algemene militaire pensioenwet. De eerste formulering van het ontwerp en het daarop volgende interdepartementale overleg bleken echter veel meer tijd te vergen dan was verwacht. Hierdoor kwamen de ondergetekenden, wat de met betrekking tot het militaire georganiseerd overleg te volgen procedure betreft, in tijdnood.

Het was namelijk enerzijds noodzakelijk, dat de beide genoemde wetten tegelijk in werking zouden treden, terwijl er anderzijds, gelet op de samenhang tussen de militaire en de burgerlijke pensioenwetgevingen, tevens naar diende te worden gestreefd, dat de Algemene militaire pensioenwet tegelijk met de Algemene burgerlijke pensioenwet, of in ieder geval vóór of omstreeks 1 januari 1966 — de datum van ingang van de laatstgenoemde wet — in het *Staatsblad* zou kunnen verschijnen. Deze tweezijdige onderlinge samenhang bracht met zich, dat ook voor de Uitkeringswet gewezen militairen de genoemde datum als streefdatum diende te worden gekozen. Weliswaar zou, indien dit doel niet zou worden bereikt, aan de samenhang tussen de militaire wetten en de Algemene burgerlijke pensioenwet recht kunnen worden gedaan door het verlenen van terugwerkende kracht aan de militaire wetten of aan een aantal bepalingen daarvan, maar hierdoor zouden — naar viel te voorzien — diverse complicaties op het gebied van het ontslag- en pensioeneringsbeleid en administratieve moeilijkheden ontstaan. Deze moesten, zo enigszins mogelijk, worden voorkomen.

In mei 1965 was het ontwerp van de Uitkeringswet gereed. Het werd toen nog mogelijk geacht het bovenbedoelde streven te realiseren, mits het verdere overleg met voortvarendheid zou worden gevoerd. Dit bracht met zich, dat moest worden afgezien van het aanvankelijke voornemen, ook aangaande dit ontwerp breedvoerig informeel overleg met de vertegenwoordigers van de personeelsorganisaties te doen plegen.

Op 17 mei 1965 werd dit ontwerp, tezamen met een definitief ontwerp van de Algemene militaire pensioenwet en het ontwerp van een wet tot wijziging van de Wet bevordering en ontslag beroepsofficieren en van de Wet voor het reserve-personeel der krijgsmacht, toegezonden aan de voorzitters van de commissies voor georganiseerd overleg. Aan de leden waren de ontwerpen reeds enige dagen eerder, op 12 mei 1965, aangeboden.

In de maand juni d.a.v. werd het informele overleg over het ontwerp van de Algemene militaire pensioenwet afgesloten met een bespreking over de overgangs- en slotbepalingen, en werd tevens informeel gesproken over het ontwerp van de Uitkeringswet.

In de commissie voor georganiseerd overleg bij de zee-macht vonden de officiële besprekingen over de drie wetsontwerpen plaats op 9 juni, 25 juni en 1 juli 1965. Onder dagtekening van 2 juli 1965 ontving de eerste ondergetekende daarop van de voorzitter van beide commissies bericht dat, hoewel de personeelsdelegaties om principiële redenen een onaantastbare financiële voorziening na het ontslag als gewenst zagen, zij — gelet op de financiële aanspraken welke in het complex Uitkeringswet gewezen militairen en Algemene militaire pensioenwet werden aangeboden — tot het oordeel waren gekomen dat dit complex in zijn totaliteit aanvaardbaar was.

De officiële vergaderingen over de genoemde wetsontwerpen van de commissies voor georganiseerd overleg bij de land- en de luchtmacht werden gehouden op 6 en 8 juli 1965. Bij brief van 12 juli 1965 berichtte de voorzitter van deze commissies aan de eerste ondergetekende, dat de beide

personeelsdelegaties meenden een gunstig advies aan de voorstellen te moeten onthouden.

De bezwaren, die in de vier commissies naar voren waren gebracht, hebben de eerste ondergetekende vervolgens aanleiding gegeven, ondanks de toegenomen tijdnood waarin hij — gelet op het vorenvermelde streven — intussen was komen te verkeren, zich opnieuw over de gehele materie te beraden. In verband hiermede werd ook het interdepartementale overleg heropend. Dit heeft er ten slotte toe geleid dat het ontwerp van de Uitkeringswet ten gunste van de belanghebbenden kon worden gewijzigd. Het overleg heeft er dus toe bijgedragen dat een gunstiger resultaat werd bereikt, zij het dat niet aan alle wensen van de personeelsdelegaties kon worden tegemoetgekomen.

Indien destijds — het was intussen september 1965 geworden — niet nog steeds kon worden uitgegaan van de mogelijkheid dat de wetsontwerpen vóór 1 januari 1966 de Staten-Generaal zouden passeren, zouden de drie ontwerpen vervolgens nogmaals in het georganiseerd overleg aan de orde zijn gesteld. Gelet echter op dat uitgangspunt, was daarvoor geen tijd meer beschikbaar. Overigens stond toen vast dat verder overleg toch niet tot verdergaande tegemoetkomingen van regeringswege zou kunnen leiden. Derhalve heeft de eerste ondergetekende ermede volstaan bij brieven van 7 september 1965 de wijziging schriftelijk ter kennis van de commissies te brengen en daarbij tevens gemotiveerd mede te delen dat voor het overige op de naar voren gebrachte wensen afwijzend was beschikt. Hiermede was het overleg over de wetsontwerpen afgesloten.

Uit het vorenstaande moge zijn gebleken dat, terwijl ten aanzien van het ontwerp van de Algemene militaire pensioenwet ruimschoots gelegenheid kon worden geboden tot grondige bestudering en behandeling in de commissies voor georganiseerd overleg, de mogelijkheid daartoe ten aanzien van het ontwerp van de Uitkeringswet gewezen militairen en de samenhang tussen dit ontwerp en de beide andere niet in dezelfde mate aanwezig was. Niettemin is gedaan wat redelijkerwijs mogelijk was om ook met betrekking tot de laatstgenoemde onderwerpen het georganiseerd overleg tot zijn recht te laten komen. Achteraf gezien zou kunnen worden betoogd dat wel meer tijd daarvoor beschikbaar zou kunnen zijn gesteld omdat de streefdatum 1 januari 1966 toch zeer ruim werd overschreden. In september 1965 was dit echter voor de eerste ondergetekende nog niet te voorzien.

Hoewel het overleg over het ontwerp-Uitkeringswet en het complex in zijn geheel, vergeleken met de mogelijkheden die konden worden geboden met betrekking tot de eerste voorontwerpen van de Algemene militaire pensioenwet, dus onder een zekere spanning heeft gestaan, is de eerste ondergetekende niet van mening, dat van de vertegenwoordigers der organisaties een onredelijke haast is verlangd. De termijn voor bestudering van het ontwerp-Uitkeringswet heeft bijna twee maanden bedragen, terwijl de voorgeschreven minimum termijn één maand of korter is. Evenmin is de eerste ondergetekende van gevoelen dat, ware meer tijd beschikbaar geweest, het overleg reëler zou zijn geweest, in die zin dat dan door de personeelsdelegaties meer argumenten zouden kunnen zijn aangevoerd ter adstructie van hun standpunten en de uitkomst daardoor een andere zou zijn geweest. Mogelijk acht hij slechts, dat ook in de beide commissies voor de land- en de luchtmacht een grotere mate van overeenstemming zou zijn bereikt wanneer de regeringsvertegenwoordigers meer gelegenheid zouden hebben gehad de personeelsdelegaties in deze commissies ervan te overtuigen dat de voorstellen aan redelijkerwijs te stellen eisen voldeden.

Het feit dat in twee van de vier commissies geen overeenstemming kon worden bereikt, doet niet af aan het streven van de ondergetekende, het militaire georganiseerde overleg steeds zo goed mogelijk aan zijn doel te doen beantwoorden. In het onderhavige geval heeft het overleg naar zijn mening naar behoren gefunctioneerd en hebben de vertegenwoordigers der organisaties voldoende gelegenheid gehad hun gezichtspunten naar voren te brengen.

ALGEMENE MILITAIRE PENSIOENWET

Algemeen

Met erkentelijkheid hebben de ondergetekenden kennis genomen van de algemene waardering, welke bestaat voor de verbeteringen, welke in de rechtspositie van de militaire ambtenaren zijn aangebracht en voor de coördinatie van de militaire pensioenwetgeving. Het verheugt de ondergetekenden, dat werd ingestemd met het standpunt, dat de militaire pensioenwetgeving zoveel mogelijk dient aan te sluiten bij de nieuwe regeling van de pensioenen van het burgerlijk overheidsperoneel.

Voor de beantwoording van de vraag, waarom, nu de gehele pensioenwetgeving op de helling was geplaatst, van deze gelegenheid geen gebruik was gemaakt om een nog verdergaande unificatie te bereiken dan de reeds voorgestelde coördinatie door de pensioenregeling van het gehele in overheidsdienst werkzame personeel in één wet vast te stellen, mogen de ondergetekenden verwijzen naar de memorie van antwoord, welke werd uitgebracht op het voorlopig verslag over het ontwerp-Algemene burgerlijke pensioenwet. Daar werd opgemerkt, dat ten aanzien van de burgerlijke pensioenwet en de spoorwegpensioenwet bestudering van de mogelijkheid tot samenvoeging van de beide regelingen niet heeft geleid tot de overtuiging, dat zulks kostenbesparend zou werken, voornamelijk door het nauw verbonden zijn van de pensioenadministratie bij de spoorwegen met de personeelsadministratie aldaar. Daarnaast speelt ook de historische ontwikkeling een rol. Beide aspecten hebben ten aanzien van de militaire pensioenen wellicht een nog grotere waarde. Daarbij kan worden gevoegd de omstandigheid, dat de financiering van de militaire pensioenen niet op dezelfde leest kan worden geschoeid als die van de burgerlijke pensioenen en de spoorwegpensioenen.

Dit spreekt duidelijk, indien men denkt aan de mogelijke gevolgen op het terrein van de pensioenen van het deelnemen aan gevechtshandelingen en andere vergelijkbare militaire activiteiten. Het is onder deze overwegingen geweest, dat in het verleden de militaire pensioenen rechtstreeks ten laste van de begroting werden gebracht, een overweging, welke ook thans nog onverminderd zijn waarde heeft behouden.

De ondergetekenden willen gaarne de in de bedoelde memorie van antwoord gedane toezegging herhalen, dat, mocht het aannemelijk worden, dat door een verdergaande coördinatie of een unificatie besparingen van belang zouden kunnen worden bereikt, zij niet zullen nalaten al datgene te ondernemen, dat daartoe zou kunnen leiden.

Het komt de ondergetekenden voor, dat de vergelijking tussen twee ambtenaren, die op hetzelfde ministerie nagenoeg dezelfde werkzaamheden verrichten, niet geheel juist is getrokken. Immers de ene ambtenaar (in burger) zal over het algemeen zijn carrière zich zien ontwikkelen binnen het raam van werkzaamheden, steeds ten departemente verricht, terwijl de andere ambtenaar (in uniform) slechts voor beperkte tijd op het ministerie werkzaam is, doch zijn carrière zich op een geheel ander terrein zal zien ontwikkelen. En juist dit verschil in hoofdtaak brengt mede, dat de een (in burger) zijn normale taak langer zal kunnen verrichten dan de ander (in uniform) dat de zijne zal kunnen doen. Indien twee ambtenaren, van wie de één militair is, vergelijkbare aan het beroep verbonden werkzaamheden verrichten, ziet men in beide gevallen, dat die werkzaamheden voor het bereiken van de 65-jarige leeftijd moeten worden gestaakt. Men denke slechts aan politie- en brandweerpersoneel.

Juist het streven naar eenheid waar zulks mogelijk was heeft er in het verleden toe geleid om die militaire pensioenen, welke volkomen vergelijkbaar waren met overeenkomstige pensioenen in de burgersfeer, ook bij één en dezelfde administratie onder te brengen. Het betreft de pensioenen van weduwen en wezen van niet ten gevolge van de militaire dienst overleden militairen. Deze pensioenen werden door de Pensioenraad ten laste van het Algemeen burgerlijk pensioenfonds toegekend,

in verband waarmede door het Ministerie van Defensie op dezelfde wijze als andere organen in de zin van de Pensioenwet 1922 (*Stb.* 240) bijdragen verschuldigd waren. Waar zich in deze geen andere omstandigheden hebben voorgedaan, hebben de ondergetekenden gemeend het tot nu toe gevolgde systeem ten aanzien van deze pensioenen te moeten handhaven, ook nu wordt voorgesteld alle militaire pensioenen in één wet te regelen.

Zoals hiervoren reeds werd gesteld is de militaire pensioenadministratie zeer sterk verweven met het militaire personeelsbeleid. Alleen daarom is het reeds weinig aantrekkelijk om de pensioen- en personeelsadministraties van elkaar te verwijderen. Aan een mogelijk voornemen daartoe staat bovendien in de weg, dat de pensionering van de officieren krachtens de Grondwet door de Kroon geschiedt. In de militaire pensioenwetten is in dit opzicht geen onderscheid gemaakt tussen militairen die wél en die niet een officiersrang bekleden. Het komt de ondergetekenden derhalve als het meest aangewezen voor geen verandering te brengen in de uitvoeringsinstantie van de militaire pensioenregeling en derhalve de militaire pensioenadministratie te laten ressorteren onder de in dezen verantwoordelijke eerste ondergetekende. De coördinatie ten aanzien van de uitvoering van de burgerlijke en de militaire pensioenwet is verzekerd niet alleen door het op het stuk van de pensioenwetgeving bestaande zeer nauwe contact tussen de Ministeries van Binnenlandse Zaken en Defensie, doch ook door de reeds vele jaren bestaande samenwerking tussen de burgerlijke en de militaire pensioenadministraties, welke nog is beklemtoond door de vertegenwoordiging van het Ministerie van Defensie in het burgerlijk pensioenbestuur (Raad van Toezicht).

Bij de voorbereiding van het ontwerp-Algemene militaire pensioenwet is de vraag, of aan de dienstplichtige militair uitsluitend uit hoofde van zijn diensttijd als zodanig een aanspraak op diensttijdpensioen moet worden gegeven, in beschouwing genomen. De ondergetekenden zijn tot de overtuiging gekomen, dat ook in de nieuwe pensioenregeling geen plaats kan worden ingeruimd voor een zodanig recht.

Een diensttijdpensioen is de resultante van de samenwerking tussen werkgever en werknemer met het doel de laatste een in verhouding tot de duur van het werknemersverband redelijk te achten ouderdomsvoorziening te verschaffen. Beide partijen dragen daartoe hun aandeel bij. Hieruit volgt, dat bij een zodanige pensioenvoorziening de hoeksteen wordt gevormd door de arbeidsverhouding. De verhouding van de dienstplichtige militair tot de overheid mist echter de algemeen als wezenskenmerken van de verhouding werkgever—werknemer aanvaarde elementen. Hij kan derhalve niet als werknemer in de gewone zin worden aangemerkt. Hij verricht zijn diensten immers ook niet bij wege van beroepsuitoefening, maar uitsluitend ter voldoening van een hem door de wet opgelegde gemeenschapsplicht.

Juist de laatste omstandigheid brengt mede, dat de overheid gehouden is om, indien de dienstplichtige militair door het nakomen van die plicht fysiek of psychisch nadeel ondervindt, hem op adequate wijze daarin schadeloos te stellen. Het scheppen van een algemeen pensioenrecht uit hoofde van diensttijd is daartoe niet noodzakelijk. Naar de mening van de ondergetekenden voldoet de in het ontwerp ter zake gegeven regeling aan de te stellen eisen.

De eerste ondergetekende heeft bij de behandeling van de Defensiebegroting 1966 al mogen verklaren, dat hij de waarde van snelle beslissingen op pensioenaanvragen, zeker wanneer deze zijn gegrond op ten gevolge van de militaire dienst opgelopen invaliditeit, volkomen beseft. Het streven van de militaire pensioenadministratie en van de militaire geneeskundige diensten is er dan ook steeds op gericht onnodige vertraging te voorkomen. Lange duur van geneeskundige onderzoeken, niet zelden gepaard gaande met opname in een hospitaal of ziekenhuis of met consulten van specialisten, komt voor. Daar is in moeilijke gevallen ook niet aan te ontkomen. De eerste ondergetekende zou als zijn overtuiging willen uitspreken, dat op het totaal aantal jaarlijks plaatsvindende

commissoriaal geneeskundige onderzoeken (3000 à 3500), onderzoeken van lange, soms wellicht de indruk wekkende van te lange, duur gesteld mogen worden tot de uitzonderingen te behoren. Uiteraard trekken de gevallen van lange duur de aandacht, hetgeen in veel mindere mate of zelfs geheel niet geschiedt met de snel verwerkte zaken. Niettemin heeft de eerste ondergetekende reeds enige tijd geleden een werkgroep ingesteld om hem advies uit te brengen en zo nodig aanbevelingen te doen ten einde de procedure van het commissoriaal geneeskundig onderzoek op verantwoorde wijze te vernellen.

Het gepasporteerd personeel bij de zeemacht trad in dienst met een contract, volgens hetwelk gedurende acht jaren als beroepsmilitair voortdurend werkelijke dienst moest worden verricht, waarna voor de tijd van 3 jaren indeling bij het reservepersoneel volgde. Gedurende die laatste tijd diende alleen werkelijke dienst te worden verricht na oproep daartoe, en wel naar de algemeen voor het reservepersoneel geldende regelen. De destijds geldende pensioenregelingen waren van dien aard, dat het personeel, dat met vorenomschreven contract in dienst trad, aan de alleen binnen het kader van dat contract vervulde diensttijd geen pensioenuitzichten kon ontlenen. Nadat in 1922 een nieuwe pensioenregeling tot stand was gekomen, werd in die regeling eerst in 1925 het systeem van het uitgestelde pensioen opgenomen. Hieraan werd geen terugwerkende kracht verleend, zodat degenen, die vóór 1 juli 1925 de dienst als beroepsmilitair hadden verlaten, daaraan geen aanspraken konden ontlenen, ook niet, wanneer zij overigens aan de gestelde diensttijdeisen voldeden. Voor hen kwam in 1931 een regeling bij algemene maatregel van bestuur tot stand, krachtens welke een uitkering kon worden toegekend in die gevallen, waarin recht op uitgesteld pensioen zou hebben bestaan, indien zij na 1 juli 1925 de dienst als beroepsmilitair zouden hebben verlaten. Krachtens die regeling diende derhalve dezelfde diensttijd in aanmerking te worden genomen als de pensioenwet dat deed voor het recht op uitgesteld pensioen, in casu uitsluitend de diensttijd als beroepsmilitair. Voor het gepasporteerd personeel betekende dit, dat de eventueel na het ontslag als beroepsmilitair bij de reserve verrichte werkelijke dienst buiten aanmerking werd gelaten. Hiermede verkeerde dat personeel in dezelfde situatie als beroepspersoneel, dat na 1 juli 1925 de dienst verliet en daarna nog bij de reserve diende.

Gedurende de mobilisatiejaren 1914—1918 gold, dat aan de beroepsmilitairen in het algemeen geen ontslag werd verleend. Indien nu in die jaren voor een gepasporteerd militair de eerste acht jaren van zijn contract verstreken, kon hem geen ontslag worden verleend, doch bleef hij als beroepsmilitair doordienen. In feite kwam het er derhalve op neer, dat de acht jaren beroepsdienst van het contract werden verlengd met de nog niet verstreken duur van de mobilisatie. Het is dus niet zo, dat reservejaren zouden meetellen voor het recht op de uitkering, maar dat de diensttijd, die in wezen als reservist had dienen te worden vervuld, werd vervuld als beroepsmilitair. Waren de meerbedoelde acht jaren reeds verstreken vóór het begin van de mobilisatie, dan werd belanghebbende voor de werkelijke dienst opgeroepen gelijk eike andere tot het reservepersoneel behorende militair. Hij verkeerde immers ook niet in een andere positie. De ondergetekenden menen, dat er ter zake geen andere regeling dient te worden getroffen. Zou zulks geschieden, dan zouden de gepasporteerde militairen alsnog een voorziening krijgen, welke uitgaat boven die van het uitgesteld pensioen, hetgeen niet verdedigbaar is.

De bepaling, dat diensttijd, voorafgaande aan desertie, niet medetelt voor het recht op en de berekening van het pensioen is niet alleen een bepaling uit de regeling voor het gepasporteerd personeel, maar een bepaling van de pensioenwetten 1922. Zou voor het gepasporteerd personeel alsnog het uitsluiten van die diensttijd worden opgeheven, dan zou zulks ook dienen te geschieden ten aanzien van gepensioneerden. Dit laatste nu is in strijd met het systeem van het bij het ontwerp-Algemene militaire pensioenwet voorziene overgangsrecht, dat er van uitgaat, dat eenmaal voor 1 januari 1966 toegekende pensioenen beheerst blijven door de bepalingen van de pensioenregelingen krachtens welke ze zijn toegekend. De bestaande militaire

pensioenwetten worden dan ook niet ingetrokken, maar ze gelden, behoudens een paar uitzonderingen gedurende korte tijd, niet meer voor degenen, die na 31 december 1965 zijn ontslagen. De ondergetekenden achten het wijziging brengen in de waardering van voor pensioengeldige diensttijd van reeds (lang) gepensioneerden niet raadzaam.

Het ontwerp-Algemene militaire pensioenwet regelt de pensioenrechten van het in dienst zijnde personeel. Het bij die wet behorende overgangsrecht regelt de rechten van hen, die aan de bestaande pensioenwetten uitzicht op pensioen konden ontlenen, met een uitbreiding tot hen, die zulk een uitzicht niet hadden uitsluitend door het niet voldoen aan de door die wetten gestelde eisen van diensttijd. In het laatste geval wordt alsnog een recht of uitzicht op pensioen geopend, mits vijf voor pensioen geldige dienstjaren in de zin van de bestaande pensioenwetten kunnen worden aangewezen. Voor het overige blijven de bestaande pensioenwetten van kracht. Het is derhalve niet zo, dat het ontwerp-Algemene militaire pensioenwet alle bestaande wetten ter zijde stelt en de pensioenrechten gaat regelen van allen, die ooit in militaire dienst zijn geweest. Zo gezien kan worden gesteld, dat artikel A 1 van het ontwerp-wet de materie niet uitputtend behandelt.

Het feit dat bij de invoering in 1925 van het systeem van het uitgesteld pensioen geen terugwerkende kracht is overwogen, heeft de militairen, die voordien waren ontslagen, getroffen ongeacht hun rang. Het is dus niet zo, dat officieren geen en onderofficieren wel pensioenrechten verkregen. Evenwel is de in 1931 tot stand gekomen regeling voor de niet pensioengerechtigden, waarover hiervoren reeds is gesproken, niet van toepassing gebracht op officieren. De eerste ondergetekende is voornemens daarin verandering te brengen en ook de officieren, te rekenen van 1 januari 1966, te brengen onder de Regeling uitkeringen niet-pensioengerechtigden van land- en zeemacht (*Stb.* 1948, I 543). Dusdoende zal een situatie, welke inderdaad als onbillijk aangevoeld kan worden, tot het verleden behoren.

Artikelen

Artikel A 1. De reden, waarom de woorden „reservist kort verband” en „reservist onbepaald verband” tussen aanhalingstekens zijn geplaatst, zulks in tegenstelling tot de woorden beroepsmilitair en reservist, is daarin gelegen, dat de desbetreffende woorden als een eenheid bij elkaar behoren. Juist omdat het woord reservist ook gebruikt wordt zonder nadere aanduiding wordt gevreesd, dat bij weglating van de aanhalingstekens verwarring kan ontstaan. Aan het plaatsen tussen aanhalingstekens liggen overigens geen andere gedachten ten grondslag.

Bij de wet van 22 december 1960 (*Stb.* 608) werden de geestelijke verzorgers bij de krijgsmacht onder de militaire pensioenwetten gebracht, zulks te rekenen van 1 januari 1959. Het opnemen van deze categorie rechthebbenden in het ontwerp-Algemene militaire pensioenwet betekent derhalve niet een verandering van beleid te dien opzichte. Indien een verandering in de positie van de geestelijke verzorgers zich niet zou kunnen verdragen met de regeling van aan hen te verlenen pensioenrechten in het kader van de Algemene militaire pensioenwet, zal zulks alsdan nadere voorzieningen noodzakelijk maken. Voor het tegenwoordige acht de eerste ondergetekende geen gronden aanwezig om de sedert 1 januari 1959 gevolgde gedragslijn om te buigen.

Artikelen A 6 en E 8. De bijzondere invaliditeitsverhoging, in de wandeling meestal aangeduid met de term „smartegeld”, vormt een in bepaalde gevallen toe te kennen deel van het pensioen, dat de Algemene burgerlijke pensioenwet niet kent. Dit „smartegeld”, in de militaire sfeer al gekend sedert de tijd van Prins Maurits, heeft de burgerpensioenwetgeving nimmer overgenomen. Zolang de militaire pensioenen bij de wet zijn geregeld heeft ook dit „smartegeld” in die wetten regeling gevonden. De ondergetekenden achten geen grond aanwezig om het nu buiten de Algemene militaire pensioenwet te houden. De overweging, dat bij een regeling door de Kroon een

wijziging op het stuk van het „smartegeld” eenvoudiger kan worden doorgevoerd, heeft in deze slechts betrekkelijke waarde, aangezien vrijwel geen wijzigingen in de desbetreffende bepalingen werden aangebracht. Gedurende de laatste vijftien-veertig jaren is dat slechts eenmaal gebeurd, en wel in 1947. Ook nu werden de bepalingen ongewijzigd uit de thans geldende pensioenwetten overgenomen.

Artikel B 1. Zoals in de memorie van toelichting reeds werd gesteld, wordt een verschil in pensioenrechten van militairen, die ten aanzien van de militaire dienst dezelfde verplichtingen hebben, niet verdedigbaar geacht. Tegenover dezelfde verplichtingen behoren dezelfde rechten te staan. Van daar dan ook, dat het ontwerp-Uitkeringswet gewezen militairen geen onderscheid maakt tussen beroepsmilitairen en „reservisten onbepaald verband”. En juist voor de „reservisten onbepaald verband”, indien zij — zoals veelal het geval is — maar een korte diensttijd kunnen aanwijzen, is de regeling van die uitkeringswet tot de 65-jarige leeftijd bijzonder gunstig, vergeleken met hun thans tot dat tijdstip geldende pensioen-uitzichten. Zou een overgangstermijn, als door vele leden gevraagd, worden ingevoerd, dan zou de „reservist onbepaald verband” de keuze hebben te worden aangemerkt of als beroepsmilitair of als reservist. De reservist kan echter aan de Uitkeringswet gewezen militairen geen aanspraken ontfangen. De ondergetekenden menen derhalve, dat het invoeren van een overgangstermijn niet alleen niet verdedigbaar is met het oog op een ongelijke toedeling van pensioenrechten, maar ook niet door het belang van betrokkenen, zeker niet indien zij slechts een korte diensttijd kunnen aanwijzen, wordt gevorderd.

Artikel C 2. Volgens artikel C 1 wordt de pensioengrondslag afgeleid van de inkomsten als militair over het jaar, voorafgaande aan het ontslag; wanneer de militair de dienst met uitzicht op pensioen verlaat, dient zijn pensioen te zijner tijd dus te worden berekend naar een pensioengrondslag in het verleden. Waar door het overgangsrecht degenen, die aan de bestaande pensioenwetten een uitzicht op uitgesteld pensioen kunnen ontfangen, dat uitzicht vervangen zien worden door een uitzicht op pensioen krachtens de Algemene militaire pensioenwet, zal het mogelijk zijn, dat te zijner tijd een pensioen dient te worden berekend naar een grondslag over een jaar, waarin de huurcompensaties nog niet in de grondslag waren opgenomen. Daarop ziet de onderhavige bepaling. Zou een zodanige bepaling niet zijn opgenomen, dan zou de betrokken gepensioneerde in wezen een dubbele huurcompensatie genieten, aangezien juist het niet opgenomen zijn van de huurcompensaties in de pensioengrondslag over genoemd tijdvak de welvaartsvastheid-percentages voor die grondslagen verhoogd heeft beïnvloed.

Hoofdstuk D. Artikel D 1 verklaart alle militaire diensttijd van de militair, wanneer ook vervuld, voor pensioen geldig. Artikel D 2 sluit aan bij de burgerlijke pensioenwetten, die weliswaar een ander systeem op dit punt volgen, maar tot hetzelfde resultaat komen ten aanzien van de burgerdiensttijd. Het thans voor de Algemene militaire pensioenwet gekozen systeem heeft tot voordeel, dat de militaire diensttijd rechtstreeks krachtens die wet kan worden vastgesteld, zulks in tegenstelling tot de situatie tot 1 januari 1966, waarin bepaalde militaire diensttijd, b.v. die doorgebracht bij het Koninklijk Nederlands Indoneesisch Leger, alleen via de bepalingen van de burgerpensioenwet voor de berekening van een militair pensioen in aanmerking kon worden gebracht.

Door een andere formulering van de krachtens artikel D 3 dubbeltellende diensttijd kan inderdaad bepaalde, in het verleden dubbeltellende, diensttijd voor de toekomst slechts enkel tellen. Hoewel zulks voor in de toekomst te vervullen diensttijd juist wordt geacht, om welke reden de andere formulering werd gekozen, komt het de ondergetekenden voor, dat onvoldoende grond aanwezig is om op het stuk van dubbeltelling in het verleden verkregen rechten niet te honoreren. Zij hebben derhalve gaarne de in deze gedane suggestie van verscheidene

leden overgenomen en hebben in de nota van wijzigingen ter zake een bepaling opgenomen.

Artikel E 1. De ondergetekenden zullen de bij dit artikel geplaatste opmerkingen gaarne behandelen tezamen met die, welke op dit stuk zijn gemaakt bij het ontwerp-Uitkeringswet gewezen militairen. Wel willen zij hier reeds stellen, dat het laten gelden van de nieuwe regeling alleen voor degenen, die na 31 december 1965 in dienst zijn getreden, niet alleen niet verdedigbaar is ten opzichte van het vergelijkbare overige overheidspersoneel, maar bovendien een als ongewenst te beschouwen overgangsrecht van meer dan 40 jaren in de pensioensfeer met zich zou brengen. Immers zou dan niet slechts het tijdstip van ingang van het pensioenrecht gehandhaafd dienen te blijven op het thans geldende, maar de totaliteit van de pensioenvoorziening, zoals deze thans bestaat, dienen te blijven voortbestaan.

Artikel E 3. Inderdaad zullen, indien het ontwerp-Algemene militaire pensioenwet wet is geworden, de wachttijden voor het recht op militair pensioen tot het verleden behoren. Doch de wachttijden, welke vervallen, hebben een geheel ander karakter dan de diensttijds van 28 jaren, welke geldt en — naar is voorgesteld — ook zal blijven gelden voor het recht op pensioen van een reserve-officier. Het is steeds de bedoeling geweest om alleen aan die reserve-officieren, die vrijwillig meer verplichtingen ten aanzien van de duur van hun dienstverhouding als zodanig hebben aanvaard dan zij ingevolge de Dienstplichtwet op zich zagen rusten, een recht op pensioen te verlenen. In het algemeen kan worden gesteld, dat reserve-officieren krachtens genoemde wet als verlofsmilitair ter beschikking staan gedurende 25 tot 27 jaren. Nadat zij de leeftijd van 45 jaar hebben bereikt, wordt hun verzocht, indien het dienstbelang zulks vordert, om nadien ook nog ter beschikking te blijven. Dit geschiedt ten minste voor drie jaren. Wanneer de reserve-officier alsdan de dienst verlaat heeft hij een diensttijd van ten minste 28 jaren. Hij heeft dan uitzicht op pensioen, mits hij overigens aan de gestelde eisen van diensttijd onder de wapenen voldoet. Wanneer hij in de periode van vorenbedoelde drie jaren de diensttijd van 28 jaren niet bereikt, is dat het gevolg van de omstandigheid, dat zijn diensttijd later is aangevangen dan normaal het geval is, hetgeen in vrijwel alle gevallen wordt veroorzaakt door een aan hem verleend uitstel van eerste oefening. Maar dan heeft een zodanig reserve-officier op 45-jarige leeftijd ook nog niet aan dezelfde verplichtingen voldaan als een andere reserve-officier, aan wie geen uitstel is verleend. Het laten vervallen van de algemene diensttijds van 28 jaren zou tot gevolg hebben, dat voor reserve-officieren recht op pensioen zou ontstaan, onafhankelijk van de duur van de periode, waarover op hen verplichtingen als zodanig hebben gerust. Waar het pensioenrecht van de reserve-officier naar de mening van de ondergetekenden dient te blijven berusten op een voor allen gelijke tijd van ter beschikking staan — welke bovendien nog de in de Dienstplichtwet voorziene duur te boven dient te gaan — ontmoet het laten vallen of zelfs het verlagen van de diensttijds van 28 jaren bij hen overwegende bezwaren.

Het pensioenrecht van de reserve-officier is van geheel andere aard dan dat van een beroepsmilitair. De reserve-officier oefent als zodanig geen beroep uit, hij heeft geen werkkering waarin hij een ouderdomsvoorziening opbouwt, van hem wordt dan ook geen bijdrage voor zijn (mogelijke) pensioenuitzichten gevorderd. Het pensioen kan gezien worden als een geste ten opzichte van iemand, die zich, anders dan om den brode, gedurende een lange tijd ter beschikking heeft gesteld en bereid is geweest om, indien het dienst- of landsbelang zulks vorderde, zijn diensten te verrichten. Of hij al dan niet zodanige diensten heeft moeten verrichten is — afgezien van een minimum eis van gemiddeld tien etmalen per jaar dienst onder de wapenen over de gehele diensttijd als reservist gerekend — voor het recht op pensioen niet van belang. Waar het karakter van een tijdens een werkkering opgebouwde ouderdomsvoorziening zo duidelijk aan de reserve-pensioenen ont-

breekt, is er naar de mening van de ondergetekenden ook geen grond om aan dat pensioenrecht een recht op weduwen- en wezenpensioen te koppelen. Het feit, dat de reserve-officier in de toekomst zijn pensioen vijf jaren later ziet ingaan, wordt door de ondergetekenden niet als een mogelijke grond voor weduwenpensioenrecht aangemerkt. In dit verband wijzen zij nog op de bepaling van artikel Y 13, krachtens welke reserve-officieren, die op 1 januari 1966 al uitzicht op pensioen hadden, dat uitzicht op 60-jarige leeftijd gehonoreerd zien worden. Daarnaast is van belang de bepaling van artikel Y 21, krachtens welke de reserve-officier, die bij handhaving van de huidige pensioenregeling vóór 1 januari 1969 een uitzicht op pensioen krachtens die regeling zou hebben gehad, dat uitzicht ook op 60-jarige leeftijd in een pensioen ziet resulteren. Naar de mening van de ondergetekenden vormen deze bepalingen voor de reserve-officieren een alleszins aanvaardbare overgangsregeling.

Artikelen E 8 en E 9. De bepalingen, vervat in deze twee artikelen, hadden inderdaad in één artikel kunnen worden ondergebracht. Echter is de voorkeur gegeven aan een vermelding in twee artikelen, omdat de onderscheidene omstandigheden, waarin de gepensioneerde militair kan verkeren, tot andere bedragen aan bijzondere invaliditeitsverhoging kunnen leiden. Deze zijn uitgewerkt in de artikelen F 8 en F 9. Het gevolgde systeem maakt een overzichtelijke en eenvoudige verwijzing mogelijk, welke bij combinatie van de artikelen E 8 en E 9 tot één artikel niet zou kunnen worden bereikt. Voor het overige mogen de ondergetekenden verwijzen naar hetgeen zij hebben geantwoord op de vragen over de artikelen A 6 en E 8.

Hoofdstuk F. Het ontmoet bij de ondergetekenden geen bezwaar te voldoen aan het algemeen verlangen om een met artikel F 14 van de Algemene burgerlijke pensioenwet overeenkomende bepaling aan dit hoofdstuk toe te voegen.

Artikel G 1. Voor de beantwoording van de hier gestelde vraag mogen de ondergetekenden herhalen wat reeds is gesteld in de memorie van antwoord uitgebracht op het voorlopig verslag over het ontwerp-Algemene burgerlijke pensioenwet. De ondergetekenden vermogen het recht op weduwenpensioen niet anders te zien dan als een recht, dat voortvloeit uit de militaire dienstverhouding en daarom alleen betrekking kan hebben op de vrouw, met wie de militair tijdens zijn dienstverhouding als zodanig was gehuwd. De verzorgingsplicht van de overheid als werkgever houdt naar hun inzicht in het algemeen op bij het verbreken van de militaire dienstverhouding. De afwijkingen van deze regel zijn daarom uitdrukkelijk als uitzonderingen gesteld. Een vergelijking met de regeling neergelegd in artikel 14 van de Algemene Weduwen- en Wezenwet gaat naar de mening van de ondergetekenden niet op, omdat genoemde wet een volksverzekering betreft, die andere maatstaven aanlegt en moet aanleggen dan een pensioenregeling. Bovendien is evengenoemde verzekering in veel sterkere mate een risico-verzekering dan de militaire regeling, welke een in hoofdzaak van diensttijd afhankelijk pensioen kent, hetgeen ook tot een andere regeling voert, zoals uit genoemd artikel 14 blijkt. Het algemeen laten vervallen van de eis, dat het huwelijk moet zijn gesloten voordat de gepensioneerde militair de leeftijd van 65 jaar heeft bereikt, kunnen de ondergetekenden niet overwegen, ook niet alleen voor hen, die voor 1 januari 1966 al na die leeftijd gehuwd zijn. Zij zouden dusdoende een niet verdedigbaar verschil in pensioenrechten in het leven roepen.

De algemeen gestelde vraag met betrekking tot de door de tweede ondergetekende bij de behandeling van het ontwerp-Algemene burgerlijke pensioenwet toegezegde nadere bestudering van het vraagstuk van het zgn. verzorgsterspensioen beantwoorden de ondergetekenden in die zin, dat die bestudering nog geen resultaten heeft opgeleverd waarmede reeds bij de totstandkoming van de Algemene militaire pensioenwet rekening kan worden gehouden.

Artikel G 2. Inderdaad dient het percentage van 65 te worden gewijzigd in dat van 50. Dat zal geschieden bij de nota

van wijzigingen, waarbij overigens nog meerdere wijzigingen worden voorgesteld, ten einde de Algemene militaire pensioenwet nader aan te passen aan de Algemene burgerlijke pensioenwet, zoals deze uiteindelijk is tot stand gekomen.

Artikel G 3. Er is hier slechts sprake van een schijnbare afwijking van artikel G 4 van de Algemene burgerlijke pensioenwet. Het ontwerp-Algemene militaire pensioenwet geeft aan de termen „gepensionerd militair” en „gewezen militair” in artikel A 1, eerste lid, onder *g* en *h*, een bepaalde inhoud. De term „ontslagen militair” wordt niet nader omschreven en dient derhalve uitsluitend in de taalkundige betekenis te worden genomen. Elke gepensioneerde en gewezen militair heeft te eniger tijd ontslag gekregen en is dus een ontslagen militair.

Artikel G 5. De ondergetekenden stellen bij de nota van wijzigingen een andere tekst van deze bepaling voor, welke, naar zij aannemen, tegemoet zal komen aan de gerezen bezwaren tegen de thans gegeven formulering.

Artikel G 8. Op de bepalingen van dit artikel is geen toelichting gegeven, aangezien deze gelijklopend zijn aan de op dit stuk reeds jaren bestaande bepalingen van de nu nog geldende pensioenwetten. Aan de rechtsgrond van deze pensioenen wordt geen andere basis gegeven dan in het verleden is geschied. Voor een uitbreiding van de categorie rechthebbenden kunnen de ondergetekenden geen aanleiding vinden. Zij menen, dat de rechthebbenden beperkt moeten blijven tot degenen, die in de rechte lijn tot de overledene staan. Zou te zijner tijd een verzorgsterspensioen in de wet worden opgenomen, dan zal zelfstandig moeten worden bezien of zulks ten aanzien van de kring van de gerechtigden op een kostwinnerspensioen gevolgen zal moeten hebben. Aan de andere kant mag daarbij dan de verzorging, welke door de Algemene bijstandswet wordt geboden, niet buiten beschouwing worden gelaten.

Hoofdstuk H. Het ontmoet bij de ondergetekenden geen bezwaren om een met artikel H 12 van de Algemene burgerlijke pensioenwet overeenkomende bepaling aan dit hoofdstuk toe te voegen.

Artikel I 3. Het is een reeds zeer vele jaren bestaande praktijk bij de militaire pensioenadministratie om in geval van een overlijden ten gevolge van de uitoefening van de militaire dienst uit eigen beweging, meestal met medewerking van de burgemeester, een onderzoek in te stellen naar de uit dat overlijden voortvloeiende pensioenaanspraken. Komt de administratie tot de overtuiging, dat zodanige aanspraken bestaan, dan worden de desbetreffende pensioenen meestal zonder verzoek van de belanghebbenden toegekend. De eerste ondergetekende meent dan ook de gestelde vraag bevestigend te kunnen beantwoorden.

Artikel R 2. Een bepaling, dat het bijdragepercentage bij algemene maatregel van bestuur kan worden gewijzigd, wordt bij de nota van wijzigingen voorgesteld.

De in het vierde lid onder *a* opgenomen bepaling opent de mogelijkheid om de zakgeld genietende militairen (o.m. de adelborsten en cadetten) vrij te stellen van de verplichte bijdragen. Zodanige vrijstelling bestaat eveneens onder de vigeur van de thans nog geldende militaire pensioenwetten.

Artikelen W 2 en Z 7. De gedachte, dat aan militairen een beroepsmogelijkheid wordt onthouden, welke wel voor burgerlijk overheids personeel openstaat, moet op een misverstand berusten, dat wellicht voortvloeit uit het niet gebruiken van dezelfde termen in de burgerlijke en de militaire pensioenwet.

In de Algemene burgerlijke pensioenwet is voorzien, dat degene, die het niet eens is met een te zijnen aanzien genomen beslissing van de directie, bezwaar kan maken bij de Raad van Toezicht. Van de door de raad genomen beslissing kan belanghebbende in beroep gaan en daarna eventueel in hoger beroep. De beslissing, welke de Raad van Toezicht — met de directie tezamen het pensioenbestuur vormende — op het bezwaar

neemt, is niet een beslissing in beroep. De burgerambtenaar heeft ten aanzien van te zijnen aanzien genoemen pensioenbeslissingen twee beroepsinstanties. Datzelfde is het geval bij de militairen, maar daar wordt het eerste beroep ingesteld bij de Kroon en wel bij wege van bezwaarschrift. Van de op dat bezwaarschrift genomen beslissing staat dan hoger beroep open bij de Centrale Raad van Beroep.

Indien het betreft pensioenen, ten aanzien waarvan de toekenning is opgedragen aan de directie van het algemeen burgerlijk pensioenfonds, wordt de procedure van de Algemene burgerlijke pensioenwet gevolgd.

De mogelijkheid van indiening van een bezwaarschrift is geen andere dan de thans volgens de nog geldende militaire pensioenwetten bestaande mogelijkheid tot aanvragen van herziening. Het is een in administratief beroep genomen beslissing, niet vergelijkbaar met de beslissingen van de Raad van Toezicht, bedoeld in artikel 51 van de Algemene burgerlijke pensioenwet. Voor een overbrenging van de in beroep te nemen Kroonbeslissingen naar de ambtenarenrechter, zoals dat in de Algemene burgerlijke pensioenwet is geschied met de voordien door de Pensioenraad genomen beslissingen, werd door de eerste ondergetekende, mede na overleg met zijn ambtgenoot van justitie, onvoldoende grond aanwezig geacht.

Artikel W 3. Na hetgeen hiervoren is gesteld met betrekking tot de waarde van de op een bezwaarschrift door de Kroon te nemen beslissingen, mogen de ondergetekenden er op wijzen, dat ook op het stuk van de griffierechten geen tegenstelling tot de Algemene burgerlijke pensioenwet bestaat. Zolang deze rechten nog in de Ambtenarenwet 1929 zijn geregeld, menen zij, dat ook in pensioenzaken vaststelling daarvan bij de wet en niet bij algemene maatregel van bestuur is aangegeven.

Artikel Y 2. Indien een ontslagen militair het verzoek, bedoeld in dit artikel, indient, betekent zulks onvermijdelijk, dat zijn overlijden moet vallen na 31 december 1965. De pensioenaanspraken, ontleend aan een overlijden na die datum, worden ingevolge artikel Y 1 uitsluitend getoetst aan de bepalingen van de Algemene militaire pensioenwet. Volgens die wet wordt het weduwenpensioen afgeleid van het aan de militair toegekende pensioen, dan wel van de grondslag, welke voor dat pensioen heeft gegolden, al naar het overlijden niet of wel in verband staat met de uitoefening van de militaire dienst. Het pensioen of de pensioengrondslag, in het geval dat de militair het verzoek bedoeld in artikel Y 2 heeft gedaan, is het pensioen, dat hem krachtens de thans nog geldende pensioenwet is toegekend of de pensioengrondslag, vastgesteld volgens die pensioenwet. Voor het overige vindt de berekening van het weduwenpensioen plaats naar de regelen van de Algemene militaire pensioenwet. Een berekening naar het systeem van vijftiende komt derhalve niet meer aan de orde.

Artikel Y 3. Aangezien dit artikel geldt voor een beroepsmilitair en de bepalingen van de Algemene militaire pensioenwet, welke gelden voor een beroepsmilitair, krachtens artikel B 1 eveneens gelden voor een „reservist onbepaald verband” (hetgeen een langverbander is), komt het hier bedoelde keuze-recht evenzeer toe aan de langverbander.

Artikel Y 11. Zoals in het algemeen gedeelte reeds is vermeld bij de behandeling van de pensioenpositie van het gepaspoorterd personeel, werd per 1 juli 1925 het systeem van het uitgestelde pensioen ingevoerd zonder dat daaraan terugwerkende kracht werd verleend.

Waar krachtens dit artikel alleen pensioenrechten in het leven worden geroepen voor hen, die aan de bestaande pensioenwetten uitsluitend wegens het niet voldoen aan de wachttijden geen recht op pensioen konden ontleenen, is de datum van 30 juni 1925 nog eens uitdrukkelijk vermeld, teneinde misverstanden uit te sluiten. Hiermede wordt niet iets geregeld in afwijking van de Algemene burgerlijke pensioenwet. Die wet kent in artikel U 17, tweede lid, rechten toe aan degenen, die uitzicht op uitgesteld ouderdomspensioen, een begrip dat de

militaire pensioenwetten onder die benaming niet kennen, zouden hebben gehad, indien zij aan de diensttijdeisen zouden hebben voldaan. Zij moesten derhalve hebben gediend onder een pensioenwet, welke het begrip uitgesteld ouderdomspensioen kende. Juist om materieel in artikel Y 11 hetzelfde te regelen als in artikel U 17 van de Algemene burgerlijke pensioenwet is geschied, werd in artikel Y 11 de datum van 30 juni 1925 vermeld. Eerst daarna diende de militair onder een militaire pensioenwet, welke meerbedoeld begrip kende.

UITKERINGSWET GEWEZEN MILITAIREN

Algemeen

De eerste ondergetekende wil de beantwoording van de ten aanzien van het ontwerp-Uitkeringswet gewezen militairen gestelde vragen en gemaakte opmerkingen aanvangen met de mededeling, dat bij nota van wijzigingen wordt voorgesteld de in artikel 3, eerste lid, van het ontwerp genoemde percentages van 70 en 60 nader te bepalen op onderscheidenlijk 80 en 70. Deze wijziging houdt verband met het feit, dat de Regering het noodzakelijk acht de in artikel 4 van de Militaire wachtgeldregeling 1961 en in artikel 4 van het Rijkswachtgeldbesluit 1959 genoemde percentages te verhogen. Aangezien bij het samenstellen van het ontwerp-Uitkeringswet gewezen militairen de aanspraken, welke kunnen worden ontleend aan evenge-noemde wachtgeldregelingen, mede richtinggevend zijn geweest voor de rechten, welke voor de gewezen militairen zijn neergelegd in het wetsontwerp, brengt een verhoging van de voor wachtgeld geldende percentages mede, dat ook de percentages, genoemd in het onderhavige wetsontwerp, in ongeveer dezelfde verhouding dienen te worden verhoogd.

Voor het in het voorlopig verslag gekozen voorbeeld zijn, uitgaande van de gewijzigde uitkeringspercentages, nadere becijferingen opgesteld, welke zijn opgenomen in voorbeeld 1 (zie blz. 8). Hierbij moge de eerste ondergetekende nog opmerken, dat het voor de premie A.O.W./A.W.W. geldende percentage 10,2 en niet 10,7 is. Dat laatste percentage komt voor in belastingtabellen, welke voor het vaststellen van de over de uitkering verschuldigde loonbelasting niet mogen worden gehanteerd.

De woorden „in het algemeen niet lager”, welke in de memorie van toelichting werden gebezigd, duiden op de mogelijkheid, dat in sommige gevallen, welke zich alleen kunnen voordoen ten aanzien van degenen die ten minste 38 voor pensioen geldige dienstjaren kunnen aanwijzen, de te berekenen netto-percentages van de uitkering iets beneden de te berekenen netto-percentages van het pensioen kunnen liggen. Door de voorgestelde wijziging van de uitkeringspercentages hebben de woorden hun betekenis verloren.

De juistheid van de door sommige leden uit de aan de hand van het gekozen voorbeeld over een periode van 10 jaren gemaakte becijfering getrokken conclusie, dat er sprake is van een verslechtering in de inkomenspositie van de beroepsmilitair, valt niet te ontkennen wanneer men zich op het standpunt stelt, dat het geen verschil maakt of tegenover het inkomen al dan niet een arbeidsprestatie staat. De eerste ondergetekende is echter van mening, dat een post-actieve uitkering niet zonder meer met een activiteitsinkomen mag worden vergeleken. Daarnaast heeft de eerste ondergetekende nog het bezwaar tegen het gekozen voorbeeld, dat het niet representatief is voor het gehele bij de regeling betrokken personeel. De juistheid van de veronderstelling, dat elke of vrijwel elke beroepsmilitair thans op het tijdstip van zijn ontslag een voor pensioen geldige diensttijd van 40 jaren kan aanwijzen en dat degenen, voor wie dat niet het geval is, tot een te verwaarlozen minderheid behoren, wil de eerste ondergetekende met klem bestrijden.

Hij heeft laten nagaan wat bij de beroepsmilitairen, die na 31 december 1959 de dienst hebben verlaten met een recht op direct ingaand pensioen, derhalve de categorie van militairen op wier inkomenspositie de opgestelde becijferingen zouden moeten zijn afgestemd, de gemiddelde duur van de

Voorbeeld 1

Vóór inwerkingtreding

I. Tot ontslag op 60-jarige leeftijd

Militair inkomen	100	pct.
Af: pensioenpremie	7,9	pct.
	<hr/>	
Blijft	92,1	pct.

II. Vanaf 60-jarige leeftijd tot 65 jaar

Pensioen $40 \times 1\frac{3}{4}$ pct.	70	pct. ¹⁾
Af:		
premie A.O.W.	10,2	pct.
compensatie premie	7,1	pct.
	<hr/>	
	3,1	pct.
van het pensioen, hetgeen gelijk is aan		
van de pensioengrondslag	2,17	pct. ¹⁾
	<hr/>	
Blijft	67,83	pct. ¹⁾

Geen pensioenpremie
Geen cumulatiebepalingen

¹⁾ Van de pensioengrondslag.

voor pensioen geldige diensttijd is geweest. Als resultaat bleek, dat de beroepsmilitairen bij de zeemacht gemiddeld 32 jaren en 1 maand, bij de landmacht gemiddeld 33 jaren en 10 maanden en bij de luchtmacht gemiddeld 31 jaren en 10 maanden voor pensioen geldige diensttijd konden aanwijzen. Voor de gehele krijgsmacht is dit derhalve 32 jaren en 7 maanden. Indien nu een voorbeeld wordt gekozen, aangepast aan laatstgenoemd gemiddelde en berekend, uitgaande van de gewijzigde percentages, ziet de uitkomst van de becijferingen over de gehele periode van 55 tot 65 jaar er uit als in voorbeeld 2 aangegeven (zie blz. 9).

Indien de thans in behandeling zijnde wetsontwerpen wet zullen zijn geworden, zullen diegenen, die na 31 december 1965 ter zake van het bereiken van een bepaalde ontslagleeftijd zijn ontslagen, onder de werking van de Uitkeringswet gewezen militairen vallen. Als eersten zullen dat zijn zij, die thans reeds sedert die datum ter zake van het bereiken van de thans nog geldende ontslagleeftijden zijn ontslagen of aan wie dat ontslag reeds is aangezegd. Het betreft tot nu toe 75 militairen. Ook voor deze beroepsmilitairen heeft de eerste ondergetekende doen nagaan welke de gemiddelde voor pensioen geldige diensttijd is, welke zij kunnen aanwijzen. Dit

Ná inwerkingtreding

I. Vanaf 55-jarige leeftijd tot 60 jaar

Uitkering 80 pct. plus $5 \times \frac{1}{2}$ pct.	82,5	pct. ²⁾
Af:		
pensioenpremie $\frac{1}{2} \times 7,9$ pct.	3,95	pct.
verschuldigde premie A.O.W. 10,2 pct.		
vergoeding Rijk:		
$\frac{1}{2} \times 10,2$ pct. =	5,1	pct.
$7,1/10,2 \times 5,1$ pct. =	3,55	pct.
	<hr/>	
	8,65	pct.
	<hr/>	
	1,55	pct.
van de uitkering = 1,28 pct. van de		
laatstgenoten bezoldiging	1,28	pct.
	<hr/>	
	5,23	pct. ²⁾
	<hr/>	
Blijft	77,27	pct. ²⁾

Cumulatiebepalingen

II. Vanaf 60-jarige leeftijd tot 65 jaar

Uitkering $40 \times 1\frac{3}{4}$ pct. = (min. 70 pct.)	70	pct. ²⁾
Af:		
pensioenpremie $\frac{1}{2} \times 7,9$ pct.	3,95	pct.
verschuldigde premie A.O.W. 10,2 pct.		
vergoeding Rijk:		
$\frac{1}{2} \times 10,2$ pct. =	5,1	pct.
$7,1/10,2 \times 5,1$ pct. =	3,55	pct.
	<hr/>	
	8,65	pct.
	<hr/>	
	1,55	pct.
van de uitkering = 1,09 pct. van de		
laatstgenoten bezoldiging	1,09	pct.
	<hr/>	
	5,04	pct. ²⁾
	<hr/>	
Blijft	64,96	pct. ²⁾

Cumulatiebepalingen

²⁾ Van de activiteitsbezoldiging.

blijkt te zijn 30 jaren en 5 maanden. Onder hen zijn er 26 die een voor pensioen geldige diensttijd van 40 jaren kunnen aanwijzen.

Ten aanzien van het thans aanwezige beroepspersoneel heeft het terugbrengen van de ontslagleeftijd van 60 tot 55 jaar hetzelfde effect als elke andere door de overheid getroffen reorganisatiemaatregel dat heeft voor het daarbij betrokken personeel. Wanneer personeel in dienst van het Rijk ten gevolge van een reorganisatiemaatregel de dienst zal moeten verlaten, valt het voor wat zijn inkomsten betreft terug op de voor deze gevallen in het leven geroepen wachtgeldregelingen. Waar hiervoren reeds is gezegd, dat het niveau van de uitkeringen krachtens die regelingen mede richtinggevend is geweest voor het niveau van de uitkeringen krachtens de Uitkeringswet gewezen militairen, meent de eerste ondergetekende te kunnen stellen, dat de voorgestelde voorziening de toets der kritiek kan doorstaan.

De ongeschiktheid voor de militaire taak, welke wordt geacht aanwezig te zijn op het tijdstip, waarop een bepaalde leeftijd is bereikt, kan juist door de algemene benadering daarvan, welke uitgaat van gemiddelden, niet teruggevoerd worden op een ten gevolge van de dienstuitoefening ontstane individuele ongeschiktheid, zoals de door vele leden geuite veronderstel-

Voorbeeld 2

Vóór inwerkingtreding

I. Tot ontslag op 60-jarige leeftijd

Militair inkomen	100 pct.
Af: pensioenpremie	7,9 pct.
	<hr/>
Blijft	92,1 pct.

II. Vanaf 60-jarige leeftijd tot 65 jaar

Pensioen $32\frac{7}{12} \times 1\frac{1}{2}$ pct.	57,02 pct. ¹⁾
Af:	
premie A.O.W.	10,2 pct.
compensatie premie	7,1 pct.
	<hr/>
	3,1 pct.
van het pensioen, hetgeen gelijk is aan	1,77 pct.
van de pensioengrondslag	1,77 pct. ¹⁾
	<hr/>
Blijft	55,25 pct. ¹⁾

Geen pensioenpremie
Geen cumulatiebepalingen

¹⁾ Van de pensioengrondslag.

Ná inwerkingtreding

I. Vanaf 55-jarige leeftijd tot 60 jaar

Uitkering 80 pct.	80 pct. ²⁾
Af:	
pensioenpremie $\frac{1}{2} \times 7,9$ pct.	3,95 pct.
verschuldigde premie A.O.W. 10,2 pct.	
vergoeding Rijk:	
$\frac{1}{2} \times 10,2$ pct. =	5,1 pct.
$7,1/10,2 \times 5,1$ pct. =	3,55 pct.
	<hr/>
	8,65 pct.
	<hr/>
	1,55 pct.
van de uitkering = 1,24 pct. van de	
laatstgenoten bezoldiging	1,24 pct.
	<hr/>
	5,19 pct. ²⁾
	<hr/>
Blijft	74,81 pct. ²⁾

Cumulatiebepalingen

II. Vanaf 60-jarige leeftijd tot 65 jaar

Uitkering $32\frac{7}{12} \times 1\frac{1}{2}$ pct. =	
57,02 pct. (min. 70 pct.)	70 pct. ²⁾
Af:	
pensioenpremie $\frac{1}{2} \times 7,9$ pct.	3,95 pct.
verschuldigde premie A.O.W. 10,2 pct.	
vergoeding Rijk:	
$\frac{1}{2} \times 10,2$ pct. =	5,1 pct.
$7,1/10,2 \times 5,1$ pct. =	3,55 pct.
	<hr/>
	8,65 pct.
	<hr/>
	1,55 pct.
van de uitkering = 1,09 pct. van de	
laatstgenoten bezoldiging	1,09 pct.
	<hr/>
	5,04 pct. ²⁾
	<hr/>
Blijft	64,96 pct. ²⁾

Cumulatiebepalingen

²⁾ Van de activiteitsbezoldiging.

ling inhoudt. Het uitgangspunt is, dat militaire dienstverrichtingen niet in redelijkheid meer kunnen worden opgedragen aan en verwacht worden van personen, die in verband met hun leeftijd tegen de inspanning en vermoeienissen daaraan verbonden niet meer opgewassen zijn. Indien een militair ongeschikt is geworden juist door de uitoefening van de militaire dienst, worden het tijdstip waarop en de voorwaarden waaronder hij die dienst gaat verlaten door andere rechtspositionele bepalingen beheerst.

Bij een gelijkblijvende organisatie ligt het in de lijn van de verwachtingen — naar ook in het georganiseerd overleg werd medegedeeld — dat een over de gehele linie doorgevoerde kortere duur van de dienstverhouding een snellere carrière betekent. De eerste ondergetekende kan voor het tegenwoordige, juist ook in verband met de voorziene overgangperiode, geen bindende toezeggingen te dezer zake doen.

De eerste ondergetekende is bereid de mogelijkheid te doen nagaan van inkorting van die bezoldigingsschalen welke rekening houden met een diensttijd, welke door de voorgestelde ontslagleeftijden bij een volledige loopbaan niet meer kan worden bereikt, uiteraard zonder het voor de desbetreffende schalen geldende maximumbedrag aan te tasten.

De eerste ondergetekende deelt niet de opvatting, dat het vooruitzicht tot een bepaalde leeftijd ambtenaar of militair te

kunnen blijven een wettelijk vastgelegd recht is. Alle rechtspositieregelingen van de overheid kennen ontslaggronden, krachtens welke vóór het bereiken van die leeftijd ontslag kan worden verleend. Men denke slechts aan reorganisatie en opheffing van diensten en betrekkingen. De uitkering, welke wordt voorgesteld aan het te verlenen leeftijdsontslag te verbinden, brengt juist degenen, die niet een voor pensioen geldige diensttijd van 40 jaren zouden kunnen aanwijzen, ook niet indien zij eerst ontslagen zouden worden bij het bereiken van de thans nog geldende ontslagleeftijden, na hun 60ste jaar in een gunstiger positie dan waarin zij gemeten naar de thans nog geldende regelen zouden verkeren, hetgeen naar de mening van de eerste ondergetekende uit de vorenstaande berekeningen blijkt.

Evenals het, gelijk hiervoren werd gesteld, in de lijn van de verwachtingen ligt dat in de toekomst een sneller carrièreverloop zal optreden, zo zal het niet in de lijn van de verwachtingen liggen, dat alleen door het verlagen van de ontslagleeftijden in de toekomst geen behoefte meer zal bestaan aan officieren van vakdiensten met de rang van kapitein en adjudanten-onderofficier. De eerste ondergetekende is van mening dat het toekennen aan de wegens het bereiken van de ontslagleeftijd ontslagen militairen van inkomsten, welke gelijk zouden zijn aan die, welke zij voor hun ontslag genoten — daarop

komt immers de volledige compensatie, welke verscheidene leden aangewezen achten, neer — niet in overweging kan worden genomen.

De gesuggereerde eenvoudigste oplossing kan de eerste ondergetekende niet als zodanig aanvaarden, aangezien de handhaving van de thans geldende ontslagleeftijden afbreuk zou doen aan de paraatheid van de krijgsmacht. De voorgestelde verlaging van die leeftijden is beslist niet onnodig. De voorgestelde maatregelen beogen de — naar de mening van de eerste ondergetekende thans onvoldoende — gevechtskracht van de krijgsmacht op te voeren. Waar die gevechtskracht zich niet in geldswaarden laat uitdrukken, is een kostenvergelijking in totaliteit onmogelijk. Vergelijken met de huidige pensioen-aanspraken heeft de voorgestelde uitkeringsregeling een kostenverhogend effect. De omvang daarvan is echter geheel onzeker, aangezien daarop de anti-cumulatiebepalingen rechtstreeks van invloed zijn. Daarnaast vormt de mate, waarin de betrokken militairen gedurende de eerste tien jaren van het voorgestelde overgangsrecht gebruik zullen maken een volkomen onzekere factor. Aangezien derhalve een kostenraming zou moeten worden gegrond op zowel onmeetbare als onvoorspelbare factoren, is het de eerste ondergetekende onmogelijk een zelfs maar enigszins betrouwbare raming op te stellen. Om dezelfde reden kan ook geen vergelijking van de kosten, verbonden aan de voorgestelde regeling, met die, voortvloeiende uit een andere regeling, worden gemaakt.

Voor zover aan het onderhavige complex van maatregelen hogere kosten zijn verbonden, komen de daarmee gemoeide gelden geheel ten goede aan de belanghebbende ontslagen militairen. Voor het voor ontslagen militairen stellen van een andere leeftijd dan die van 65 jaar voor het ingaan van het ouderdomspensioen is naar de mening van de eerste ondergetekende onvoldoende grond. Te meer niet, omdat het burgeroverheids-personeel, dat wordt ontslagen uit een betrekking, welke tot voor kort met de term „slijtend” werd aangeduid, thans het ambtelijk ouderdomspensioen ook eerst met 65 jaar ziet toegekend worden.

Een ziektekostenvoorziening voor gewezen militairen, die op hetzelfde tijdstip zou moeten ingaan als een gelijksoortige voorziening voor gewezen burgerlijke rijksambtenaren, is in voorbereiding. Zodra mogelijk zal de inhoud daarvan in de commissies voor militair georganiseerd overleg in bespreking worden gebracht. Een zodanige regeling zou naar de aard niet in de uitkeringswet gewezen militairen behoren te worden opgenomen. De mening, dat een afgeronde regeling inzake geneeskundige verzorging voor gepensioneerde militairen zou bestaan, moet op een misverstand berusten. Voor hen bestaat slechts een regeling welke in een zodanige verzorging voorziet, ingeval bij ontslag bestaande ziekten het sluiten van een verzekering in de weg staan of die bij een verzekering worden uitgesloten. In het laatste geval wordt de verzorging beperkt tot de desbetreffende ziekte. Gewezen militairen met een z.g. lang verband zijn van die regeling niet uitgesloten.

De eerste ondergetekende is van mening dat een verdere verlaging van de diensttijds voor gratificaties bij langdurige dienstvervulling aan het daaraan ten grondslag liggende beginsel geweld zou aandoen. Het aanpassen van het criterium „langdurige dienst” aan de lengte van de loopbaan zou ook buiten de militaire sector tot in wezen onlogische consequenties moeten leiden.

Militairen kunnen deelnemen aan de ambtenarensparregeling, hetgeen zij kunnen voortzetten tot 5 jaar na hun ontslag. Militairen hebben geen eigen spaarregeling. De eerste ondergetekende is van mening, dat verdergaande, alleen voor militairen geldende faciliteiten niet in overweging kunnen worden genomen.

Bij de vaststelling van uitkeringspercentages is geen rekening gehouden met de onzekere factor van de werkgelegenheid. Hiervoor was evenmin aanleiding als dat het geval was bij de pensionering voor het 65e jaar en bij de vaststelling van de voor wachtgeld geldende percentages. Dat er in het gehele raam van het wetsontwerp wel rekening is gehouden met de mogelijkheid om ook na het ontslag als militair weer loonge-

vende arbeid te verrichten, moge blijken uit het opnemen van de cumulatieve beperkende bepalingen. Daarbij wordt echter uiteraard van de voor ieder gebleken werkelijkheid uitgegaan.

De in artikel 8 van het ontwerp-Uitkeringswet gewezen militairen neergelegde bevoegdheid dient bij de wet te worden geregeld. In de thans nog geldende militaire pensioenwetten werd deze bevoegdheid ten aanzien van de gepensioneerde militairen geregeld, doch door de verschuiving van de ouderdomspensioenleeftijd naar 65 jaar was dat in de Algemene militaire pensioenwet niet meer mogelijk. Dat voor de militairen de voorziening tussen het tijdstip van het ontslag en het tijdstip van ingang van het pensioen bij de wet en voor burgerambtenaren bij algemene maatregel van bestuur wordt vastgesteld vermag de eerste ondergetekende niet te zien als een bevoordeling van de militairen, te minder niet waar de materiële voorziening voor beide categorieën gelijk zal zijn.

Artikelen

Artikel 3. Zowel in het oorspronkelijke als in het gewijzigde voorstel is er gedurende de eerst vijf jaren na het ontslag in de berekeningspercentages van de uitkering een ruimte van 5 percent. Bij opvulling van deze 5 percent in gelijke delen van 0,5 percent kunnen derhalve ten hoogste 10 dienstjaren in aanmerking worden gebracht. Het komt de eerste ondergetekende aangewezen voor deze tien jaren te leggen tussen de diensttijd van 30 en van 40 jaren. Dezelfde berekeningswijze toepassen in gevallen met minder dan 30 dienstjaren is naar de mening van de eerste ondergetekende niet mogelijk. Indien een berekening van de uitkeringspercentages uitsluitend naar diensttijd — zoals dat bij het pensioen het geval is — in de bedoeling van de hier aan het woord zijnde vele leden ligt, meent de eerste ondergetekende daartegen te moeten opmerken, dat zulks zou verhinderen dat in alle gevallen een sociaal verantwoord niveau van de uitkering wordt bereikt, hetgeen juist met de voorgestelde regeling wordt nagestreefd. Door de verlaging van de ontslagleeftijden zal het — behoudens in de in aantal steeds afnemende gevallen van dubbel telling van diensttijd — vrijwel niet meer mogelijk zijn, dat de ontslagen militair op het tijdstip van zijn ontslag 40 voor pensioen geldige dienstjaren kan aanwijzen. Wanneer zijn ouderdomspensioen toch naar 40 jaren berekend zal worden, is zulks het gevolg van het feit, dat de met recht op uitkering doorgebrachte tijd gedeeltelijk — meestal voor de helft — voor de pensioenberekening medetelt. Voor die laatste tijd is hij echter bijdrage verschuldigd.

De door vele leden geschetste situatie dat het netto-uitkeringsbedrag ten gevolge van het verschuldigd zijn van die bijdrage lager ligt dan dat van het pensioen, kan zich gedurende de eerste vijf jaren na het ontslag niet voordoen. Daarna kan de situatie gesteld worden in een gering aantal gevallen wel aanwezig te zijn, doch dit mogelijke geringe nadeel wordt gecompenseerd door de hogere uitkering gedurende de eerste vijf jaren. De eerste ondergetekende is van oordeel, dat de uitkering, zeker na de voorgestelde wijziging van de percentages, op een behoorlijk niveau ligt, ook wanneer men de gezinslasten zoals die omstreeks het 50e en 55e levensjaar van de militair kunnen bestaan, in aanmerking neemt.

Artikel 5. Het inkomen van de met recht op de uitkering ontslagen militair ten aanzien van wie de anti-cumulatiebepalingen effect sorteren, ligt in totaal boven het niveau van het inkomen, dat hij laatstelijk voor zijn ontslag had, en wel zoveel hoger als het bedrag, waarmee de uitkering wordt verminderd. Voor degenen, die 55 jaar en ouder zijn, komt het inkomen, doordat de uitkering niet mag dalen beneden het bedrag van het verdiende pensioen, in vele gevallen nog hoger te liggen. Zeker nu de berekeningspercentages van de uitkering zijn verhoogd acht de Regering een achterwege laten of een verzachting van zodanige bepalingen ongewenst.

Artikel 9. Ingeval van overlijden van een militair in de actieve dienst eindigt het recht op bezoldiging met de dag van

overlijden. Daarna wordt aan de weduwe drie maanden bezoldiging uitgekeerd. Ingeval van overlijden van een gepensioneerde militair eindigt het pensioen met de maand van overlijden. Daarna wordt aan de weduwe twee maanden pensioen uitgekeerd. De uniformiteit is voor wat betreft het eindigen van de uitkering en de uitkering aan de weduwe gezocht bij de pensioenwetgeving. Naar de mening van de eerste ondergetekende ligt zulks, waar het voorzieningen voor de post-actieve periode betreft, ook meer voor de hand dan aansluiting bij de regelingen geldende in de actieve sfeer.

Contraseign. Het is niet een vaste regel, dat de derde ondergetekende rechtspositionele regelingen medeondertekent. Indien zulks geschiedt, is dat op andere gronden dan uitsluitend de financiële consequenties, welke aan de regeling verbonden kunnen zijn. Voor een medeondertekenen van de Uitkeringswet gewezen militairen is te minder reden, waar de voor burgers en militair personeel geldende wachtgeldregelingen, waarmede de Uitkeringswet gewezen militairen sterk gelieerd is, ook niet het contraseign van de derde ondergetekende dragen.

BEVORDERING EN ONTSLAG OFFICIEREN

Algemeen

De eerste ondergetekende heeft voor het bereiken van de door hem en zijn ambtsvoorgangers beoogde verjonging van het personeelsbestand wetswijziging voorgesteld. Indien een wet wordt gewijzigd, is daarmee een nieuwe rechtsgrond ontstaan. Opgemerkt zij dat onder de thans voor militairen, die geen officiersrang bekleden, geldende regelingen (artikel 10, tweede lid onder *a*, van het Reglement rechtstoestand militairen zee-macht of artikel 19, tweede lid onder *b*, van het Reglement voor de militaire ambtenaren der Koninklijke landmacht en der Koninklijke luchtmacht) het bereiken van 30 pensioengeldige jaren een grond voor ontslag kan zijn.

De omstandigheid, dat in de memorie van toelichting niet uitvoerig is stilgestaan bij de reeds meermalen in het verleden ter sprake gekomen, doch nimmer uitgevoerde verlaging der leeftijdsgrenzen betekent niet, dat de eerste ondergetekende dit met gemak stelt. Hij is gaarne bereid daarop dieper in te gaan. Alvorens die hierna te doen merkt hij op, dat werkelijke oorlogsomstandigheden in de uitgebreide literatuur, die over de oorlog van 1939 tot 1945 is verschenen, beter zijn beschreven dan hem ooit in een ambtelijk stuk in een voor Nederland rustige vredesperiode mogelijk zal zijn. Indien men bij voorbeeld kennisneemt van boeken over de oorlog ter zee, over de gevechten bij Stalingrad of over de invasies in 1943 en 1944, ontstaat een ander beeld dan een vergelijking met burgerambtenaren in vredetijd. De vermoedissen en de psychische druk, waaraan de militair in oorlogsomstandigheden onderworpen is, kunnen in het algemeen slechts door betrekkelijk jonge mensen goed worden doorstaan. Het is de overtuiging van de eerste ondergetekende, dat het niet verstandig zou zijn de grote investeringen in materieel, die voor een krijgsmacht nu eenmaal onvermijdelijk zijn, in tijd van oorlog niet tot hun recht te doen komen als gevolg van de omstandigheid, dat het personeel niet opgewassen zal blijken te zijn tegen de vermoedissen van het vechten met dit materieel en het onderhouden daarvan onder oorlogsomstandigheden. In wezen zouden alle militairen steeds inzetbaar moeten zijn, een waarschijnlijk niet bereikbare toestand. De inzetbaarheid van het personeel is afhankelijk van de te vervullen taak en de omstandigheden, waaronder die taak moet worden verricht. In verband daarmee zullen de eisen van inzetbaarheid voor de drie krijgsmachtdelen niet geheel gelijk behoeven te zijn.

Het vraagstuk van de verplichte dienstverlating op jongere leeftijd vormt reeds een aantal jaren een onderwerp van studie en discussie. In het voorlopig verslag betreffende het ontwerp voor een nieuwe bevorderingswet (zitting 1953—1954 — 3077, nr. 12) werd reeds de vraag gesteld waarom niet voor land- en luchtmacht de leeftijdsgrens van 55 jaar was voorgesteld.

In de memorie van antwoord op de defensiebegroting 1962 aan de Tweede Kamer (sub 100) werd — naar aanleiding van

een desbetreffende vraag op een mededeling in de Defensienota 1960 — vermeld, dat in verband met de eisen welke in een moderne krijgsmacht aan de vrijwillig dienende militairen moeten kunnen worden gesteld, het noodzakelijk is om geleidelijk aan over te gaan tot een verplichte dienstverlating bij de landmacht en de luchtmacht op 55-jarige leeftijd. Voorts werd in dit verband aangetekend, dat een zodanige dienstverlating op sociaal verantwoorde wijze zou moeten geschieden en inmiddels het vereiste interdepartementale overleg was geopend omtrent de financiële basis, waarop zulks zou kunnen plaatsvinden.

De ambtsvoorganger van de eerste ondergetekende berichtte nadien in de memorie van antwoord op de Defensiebegroting voor 1962 aan de Eerste Kamer, dat naar zijn mening verjonging van het officiers- en onderofficierskorps gewenst was. Nadat ook bij de behandeling van hoofdstuk X (Defensie) van de rijksbegroting 1963 van de zijde van de Tweede Kamer was geïnformeerd naar de inmiddels gemaakte vorderingen betreffende de oplossing van het onderwerpelijke probleem, werd in de Defensienota 1964 onder meer bericht, dat de desbetreffende plannen nog steeds actueel waren, maar de uitwerking ervan vertraging ondervond. Hieraan werd nog toegevoegd, dat zulks enerzijds zijn oorzaak vond in het feit, dat grondig werd nagegaan of de in ontwikkeling zijnde plannen voor de opbouw der krijgsmacht al dan niet nopen tot wijzigingen in de oorspronkelijke opzet en anderzijds — doordat eertijds werd uitgegaan van de bestaande pensioenwetgeving — inmiddels aansluiting moest worden gezocht bij de in voorbereiding zijnde plannen betreffende een nieuwe militaire pensioenwet.

Uit het vorenstaande moge blijken, dat aan de totstandkoming van de onderhavige wetsvoorstellen een langdurige studie en een veelvuldig en diepgaand — ook interdepartementaal — overleg is voorafgegaan.

Ten aanzien van de eisen welke uit operationele overwegingen aan het vrijwillig dienend personeel moeten kunnen worden gesteld en de hiermede verband houdende maximum leeftijden in de verschillende rangen kan het volgende worden medegedeeld.

Naast het vrijwillig dienend personeel, benodigd voor de encadrering van de parate oorlogseenheden, moet in vredetijd reeds worden beschikt over het vrijwillig dienend personeel, hetwelk bestemd is voor de functies bij de mobilisabele eenheden, welke door vrijwillig dienend personeel moeten worden vervuld. Bovendien moet de vrijwillig dienende militair in oorlogstijd kunnen worden geroepen de meest voorkomende gevechtsfuncties bij zijn wapen/dienstvak te vervullen, indien daaraan behoefte ontstaat. Aangezien van het feit, dat de vredesbehoefte aan vrijwillig dienend personeel allereerst moet zijn afgestemd op deze behoefte in oorlogstijd, vloeit uit het vorenstaande tevens voort, dat de eisen welke reeds in vredetijd aan dit personeel moeten worden gesteld, gelijk moeten zijn aan die welke in oorlogstijd gelden. De aard van de oorlogsvoering en de gecompliceerdheid van de moderne krijgsmacht hebben de uit operationeel oogpunt aan het personeel te stellen psychische en fysieke eisen, die met betrekking tot de operationele inzetbaarheid nauw met elkaar zijn verweven, zodanig geaccentueerd, dat het gevecht niet meer met een redelijke kans op succes kan worden gevoerd, indien het personeel en in het bijzonder de aanvoerder op elk niveau niet in alle opzichten daaraan voldoet. De omstandigheden waaronder het gevecht zal moeten worden gevoerd dwingen op elk niveau tot een zeer snelle besluitvorming en een zeer snelle uitvoering van ontvangen bevelen en genomen besluiten. Zulks geldt niet alleen in de operationele sector maar evenzeer voor ondersteunende en verzorgende eenheden.

Voorts dienen de aanvoerders op elk niveau nog onmisbare kwaliteiten als organisatie- en improvisatietalent, overzicht, bezieling, enthousiasme en doorzettingsvermogen te bezitten. Door de nauwe relatie tussen geestelijke en lichamelijke gesteldheid zullen de psychische eisen een goede fysieke gesteldheid en een groot uithoudingsvermogen vergen.

Samenvattend kan dan ook worden gesteld, dat door de moderne oorlogvoering aan het leidinggevende kader aanzienlijk zwaardere eisen moeten worden gesteld met betrekking tot de psychische en fysieke gesteldheid dan voorheen het geval was en dat tussen psychische en fysieke gesteldheid en leeftijd verband bestaat.

Voor de benadering van de leeftijdsgrenzen uit een medisch oogpunt kan worden gesteld, dat in het algemeen

a. tot het 35ste jaar een zeer goede algemene fysieke conditie kan worden gehandhaafd, doch dat na deze leeftijd het fysiek prestatievermogen een sterke achteruitgang vertoont;

b. tussen het 40ste en het 50ste jaar een psychisch-creatief hoogtepunt kan worden bereikt, doch dat geen grote lichamelijke prestaties meer mogen worden verwacht;

c. na het 55ste jaar ook psychologisch een teruggang begint (uitzonderingen daargelaten) waarin geestelijke hoogten kunnen voorkomen, doch dat fysiek niet veel meer mag worden verwacht.

Gezien de niveaus waarop de vrijwillig dienende militairen in de onderscheidene rangen de voorkomende functies onder de hiervoren geschetste moeilijke omstandigheden moeten kunnen vervullen en gelet op het feit, dat in beginsel de leeftijd van 50 jaar nog nauwelijks aanvaardbaar moet worden geacht voor het vervullen van de mobiele gevechtsfuncties op de hogere niveaus, is het noodzakelijk, dat zowel de officieren als de onderofficieren op de gewenste leeftijden de onderscheidene rangen kunnen bereiken en de daarvoor benodigde doorstroming van de mobiele gevechtsfuncties naar de meer statische oorlogsfuncties op het juiste moment kan plaatsvinden. Aangezien evenwel het aantal functies in de onderscheidene rangen, voor de juiste vervulling waarvan een leeftijdsgrens niet beslist noodzakelijk wordt geacht, beperkt is, kan de vrijwillig dienende militair uit organisatorische overwegingen in beginsel slechts tot het bereiken van de leeftijd van 55 jaar worden gehandhaafd zonder de vereiste en noodzakelijke doorstroming in de primaire oorlogsfuncties te belemmeren.

De in vredetijd buiten de direct parate eenheden dienende militairen vormen, zoals reeds gezegd, de eerste personeelsreserve voor de operationele (waaronder de mobilisabele) eenheden. Indien zij in oorlogstijd daarbij moeten worden ingezet, waartoe zij in beginsel geschikt moeten zijn, zullen hun plaatsen zo nodig door anderen moeten worden bezet. Het is geenszins bevreemdend dan een beroep te doen op gewezen beroepsmilitairen, die slechts enkele jaren tevoren de actieve dienst hebben verlaten en nog voor het beoogde doel geschikt zijn. Dit is in de laatste oorlog dan ook op grond van de toen en nog geldende bepalingen geschied, uit de aard der zaak naar behoefte en door de bezetting van Nederland in 1940 op beperkte schaal. De eerste ondergetekende meent hiermede te hebben aangetoond dat de desbetreffende ook thans bestaande bepaling het beginsel van de leeftijdsgrenzen in generlei opzicht ontkracht.

De eerste ondergetekende meent niet te moeten overwegen reeds in vredetijd een medische selectie toe te passen, omdat geschiktbevinding niet zou garanderen dat de geschiktheid in tijd van oorlog nog zou bestaan en omdat individuele ongeschiktbevinding naast het onaangename aspect voor betrokkene in vele gevallen zou leiden tot een direct ingaand pensioen dat lager zou zijn dan de uitkering en dat niet meer naar de pensioengrondslag over het 65ste levensjaar zou kunnen worden herberekend.

In het voorgaande is uiteengezet, dat in beginsel alle militairen zijn betrokken bij de paraatheid van de krijgsmacht. Het percentage militairen, dat dient bij de in vredetijd parate eenheden, is daarbij niet relevant.

De militaire ambtenaar is, anders dan voor de meeste burgerambtenaren gebruikelijk is, niet vast in een functie geplaatst. Het militaire personeelsbestand is over een aantal functies verdeeld en de militairen rouleren over die functies om hun operationele inzetbaarheid te behouden. Het zou mogelijk zijn in een beperkt aantal functies militairen vast te plaatsen en langer te laten dienen. Dergelijke plaatsingen hangen echter

nauw samen met persoonlijke geschiktheid voor de speciale taak. Voor die gevallen stelt de eerste ondergetekende zich dan ook beperkte overschrijding der leeftijdsgrenzen voor. Het zou echter tot onverdedigbare verschillen in aanspraken leiden, indien deze mogelijkheid frequent, voor lange duur of zonder instemming van betrokkene zou worden gehanteerd. Daardoor is de plaatsing in een dergelijke relatief schaarse functie te zeer van toevallige omstandigheden afhankelijk.

In het voorgaande is uiteengezet, dat de beklede functie slechts in beperkte mate aanleiding zal kunnen geven tot afwijking van de leeftijdsgrenzen.

De eerste ondergetekende vermeldde in de memorie van toelichting, waarom hij van mening is dat niet de pensioengeldige diensttijd doch de leeftijd de basis voor het ontslag moet vormen. In het voorgaande werd uiteengezet, waarom hij als leeftijdsgrenzen niet de thans geldende maximale van 55 en 60 jaar meende te moeten kiezen, omdat dan juist ten opzichte van de huidige gemiddelden een veroudering in plaats van de beoogde verjonging zou optreden.

Het is juist, dat het overgangsrecht van 9 jaar in enige mate afbreuk doet aan het beoogde doel. Men kan echter niet van de ene dag op de andere op een nieuwe regeling overstappen, enerzijds niet omdat de gevolgen t.a.v. het personeelsbestand geleidelijk moeten opgevangen, anderzijds niet omdat aan belanghebbenden een redelijk overgangsrecht moet worden geboden. De eerste ondergetekende meende niet een overgangstermijn van omstreeks 40 jaar te moeten kiezen, zoals elders in het voorlopig verslag is bepleit.

Het is de ondergetekende niet duidelijk, wat wordt bedoeld met de „feitelijke mislukking van het personeelsbeleid”, noch welk krijgsmachtdeel deze uitdrukking zou betreffen. Het ontslaan wegens ongeschiktheid in de zin van de bevorderingswet is een pijnlijke procedure, mede omdat praktisch „verregaande onbruikbaarheid” moet worden aangetoond. Een verjonging van de krijgsmacht langs die weg komt de eerste ondergetekende praktisch onmogelijk en overigens weinig elegant voor.

Het vervangen van een wettelijke voorziening voor de tijd tussen ontslag en de leeftijd van 65 jaar door een andere wettelijke voorziening, die als zodanig niet minder, doch in vele gevallen meer materiele inhoud heeft, kan naar het oordeel van de ondergetekenden niet worden aangemerkt als een ernstige aantasting der thans geldende rechten.

Het handhaven van de garantie tot het 55ste jaar aan de van het voormalige Koninklijk Nederlands Indonesische Leger afkomstige militairen past geheel in het kader van de gekozen algemene leeftijdsgrens van 55 jaar. Het verhogen van de pensioengerechtigde leeftijd tot 65 jaar is geschied in overeenstemming met de beginselen, geformuleerd door de staatscommissie voor de pensioenwetgeving en opende tevens de mogelijkheid een eigensoortige voorziening te treffen voor de periode tussen ontslag en pensionering zonder binding aan de berekening van 1½ pct. van de pensioengrondslag voor elk pensioengeldig jaar, welke in het bijzonder voor de in het voorlopig verslag gesignaleerde groep van na 1945 op latere leeftijd in dienst getreden militairen slechts een mager pensioen opleverde.

De eerste ondergetekende kent het bezwaar van het verouderen in rang. De voorgestelde regeling bekort de tijd van „doordienen” met enige jaren en komt daardoor in enige mate aan het bezwaar tegemoet. Het gemiddeld aantal aanwezige militairen, hetwelk definitief voor bevordering is voorbijgegaan, is overigens gering in verhouding tot het totale aantal dergenen voor wie uitzicht op bevordering tot de naast hogere rang bestaat. De eerste ondergetekende meent het systeem der Angelsaksische landen, waarbij het ontslag een rechtstreeks gevolg is van beoordelingen, niet te moeten voorstellen. Immers, een beoordelaar, die zich nu reeds bij het terecht geven van een lage beoordeling de consequentie van het niet bevorderen voor ogen kan stellen, ziet zich dan geconfronteerd met het waarschijnlijk volgende ontslag, waardoor hij naar het oordeel van de eerste ondergetekende geen verantwoordelijkheid mag dragen. Bij vergelijking met het Angelsaksische, in de levensomstandigheden van betrokkenen sterk ingrijpende, systeem mag

niet uit het oog worden verloren dat in die landen een belangrijk mindere rechtszekerheid — zelfs geen klachtrecht — voor militairen bestaat. Zendt men betrokkenen met ontslag met financiële voorzieningen, die beter zijn dan de gewraakte uitkering — de voorzieningen in de bedoelde landen zijn in die gevallen bepaald minder gunstig — dan zal zich spoedig het geval voordoen dat de ongeschikt bevonden militair, die op een leeftijd onder de 50 jaar nog wel een betrekking vindt, financieel beter af is dan de geschikt bevonden militair, die moet doordienen, een situatie die de ondergetekenden niet willen bevorderen. Met name in de Verenigde Staten van Noord-Amerika heeft men dan ook de consequentie getrokken dat ook de geschikte militair op jongere leeftijd, gelijk met de ongeschikte en met hetzelfde pensioen de dienst kan verlaten. Ook dit achen de ondergetekenden geen aanbevelenswaardige situatie.

Afgezien van het vorenstaande is de eerste ondergetekende van mening, dat het op sociaal-ethische gronden onaanvaardbaar moet worden geacht om definitief voor bevordering voorbijgegangene militairen, die overigens hun dienst naar behoren verrichten, uitsluitend om deze reden tot dienstverlating te verplichten.

De eerste ondergetekende kan de mening dat de voorgestelde ontslagregeling de aantrekkelijkheid van het militaire beroep zal doen verminderen en deswege een nadelige invloed zal uitoefenen op het dienstnemen bij de gewapende macht niet delen. In dit verband moet worden bedacht, dat gezien de gebruikelijke leeftijd waarop jongelieden in normale tijden als beroepsmilitair tot de krijgsmacht toetreden de carrière in feite slechts met 3 à 4 jaren zal worden verkort. Hier kan aanstonds nog tegenover worden gesteld, dat de thans voorgestelde financiële voorzieningen op een zodanig peil staan, dat van een alleszins sociaal verantwoord leeftijdsontslag kan worden gesproken, dat toch niet uitsluitend nadelen medebrengt.

Voorts ligt het uiteraard in de lijn der verwachtingen, dat bij overigens gelijk blijvende omstandigheden de hiervoren vermelde verkorting van de loopbaan in de toekomst de bevorderingsgang in dezelfde verhouding gespreid over enige rangen zal kunnen worden versneld, hetgeen mede door daaraan verbonden financieel voordeel de belangstelling voor het militaire beroep gunstig zal kunnen beïnvloeden.

In de afgelopen jaren hebben niet weinig militairen van de krijgsmacht, die veelal een aantal tropenjaren konden aanwinnen en wier leeftijd was gelegen tussen omstreeks 50 en 55 jaar, de militaire dienst — meestal voortijdig — op verzoek verlaten. Hoewel velen van hen zich vooraf gedurende kortere of langere tijd hadden voorbereid op hun overgang naar een functie in de burgermaatschappij, is aan de eerste ondergetekende niet gebleken dat zulks heeft geleid tot een gespletenheid als gevolg waarvan de militaire dienstvervulling in het gedrang is gekomen.

Aangezien de overschrijding van de leeftijd van 50 jaar thans bij de zeemacht na een normale loopbaan van omstreeks het 18de jaar af uitzondering is, zal de leeftijdsgrens van 50 jaar voor dat krijgsmachtdeel geen noemenswaardige invloed hebben op het personeelsbestand.

Bij de twee andere krijgsmachtdelen zal de voorgestelde ontslagregeling, voornamelijk als gevolg van de onevenwichtige opbouw van de onderscheidene korpsen, voor het personeelsbestand van meer ingrijpende betekenis zijn.

Na de overgangperiode zou de sterkte van het beroepspersoneel met de 3 à 5 oudste jaarklassen zijn verminderd. Aangezien de oudste jaarklassen als gevolg van in de loop van de carrière plaatsgevonden dienstverlating op verzoek, afkeuring en overlijden normaliter minder dan de halve sterkte hebben, komt deze vermindering theoretisch ten hoogste neer op ongeveer 5 pct. Door de genoemde onregelmatige opbouw van het personeelsbestand zijn de oudste jaarklassen na de overgangperiode echter groter, hetgeen tot gevolg heeft dat er gemiddeld een extra vermindering optreedt van 9 pct.

Het laat zich derhalve reeds thans aanzien, dat bij land- en luchtmacht in meerdere of mindere mate gedurende een bepaalde, thans nog niet geheel te overziene, periode in het belang

van de dienst noodzakelijk gebruik zal moeten worden gemaakt van de mogelijkheid om militairen met hun instemming nog enige tijd na het bereiken van de gestelde leeftijdsgrens aan te houden.

Intussen zal worden voortgegaan de toeloop aan kortverband vrijwilligers en vrijwillig nadienenden zoveel mogelijk te stimuleren om daarmee een compensatie te verkrijgen voor de extra vermindering aan beroepspersoneel.

De werving van jong beroepspersoneel zal voorts bijzondere aandacht moeten krijgen, alleen reeds op grond van het feit, dat een kortere loopbaan een grotere jaarlijkse aanvulling vereist om de sterkte aan beroepspersoneel in stand te houden.

Ondanks het hiervoren gestelde is de eerste ondergetekende van mening, dat de aan de operationele noodzaak ontleende motieven het rechtvaardigen om reeds thans een wettelijke mogelijkheid te scheppen voor een verjonging van de krijgsmacht, daarbij de noodzaak onderkennend, dat het mogelijk moet blijven om in relatie tot het personeelsbestand daartoe geschikt bevonden militairen na de wettelijke ontslagleeftijd met hun instemming aan te houden.

Het is mogelijk een overzicht te geven van de huidige personeelsopbouw in leeftijdsklassen, doch het is niet mogelijk aan te geven hoe de voorgestelde ontslagregeling daarop in de overgangperiode uitwerkt. Indien de militairen allen van het overgangsrecht gebruik maken is er tot 1971 geen verschil met de huidige omstandigheden en ontstaat eerst van 1971 af jaarlijks een grotere afname van de sterkte. Zouden geen militairen van het overgangsrecht gebruik maken dan treden de sterktevermindering en de verjonging terstond op. De werkelijkheid zal waarschijnlijk tussen deze uitersten inliggen, doch de eerste ondergetekende kan die niet voorspellen. Een voorspelling van de personeelssterkte op langere termijn is te zeer afhankelijk van behoefte, werving, arbeidsmarkt, animo en andere factoren om enige betekenis te kunnen hebben.

De eerste ondergetekende is gaarne bereid bij het vinden van betrekkingen desgevraagd de helpende hand te bieden. In dit verband vestigt hij de aandacht op het gestelde in de aanhef van de linkerkolom van bladzijde 7 van de memorie van toelichting op de Defensiebegroting voor het dienstjaar 1965 inzake de instelling van een daartoe geëigende commissie. Hoewel deze commissie werd ingesteld ten behoeve van de officieren die vrijwillig voortijdig de militaire dienst zouden verlaten, ligt het in het voornemen deze commissie te bestendigen teneinde ook andere eervol ontslagen militairen van dienst te kunnen zijn. Hij maakt hierbij evenwel het voorbehoud dat de medewerking slechts op verzoek van betrokkenen zal worden verleend. Hij wil namelijk vermijden gewezen militairen als het ware aan werkgevers op te dringen of aan te prijzen, daar dit weerstanden kan oproepen en voor de sollicitanten averechts kan werken. De eerste ondergetekende kan de kansen op het verkrijgen van een betrekking na de 55-jarige leeftijd niet voorspellen. Hij beschikt ook niet over gegevens betreffende het bekleeden van burgerbetrekkingen door in het verleden gepensioneerde militairen.

Het zou uit militair oogpunt geenszins ongewenst zijn de leeftijdsgrens voor de landmacht op 50 jaar te stellen. Zoals in de memorie van toelichting is vermeld, zou dit echter een te drastische ingreep zijn in het personeelsbestand, terwijl de bezwaren, die tegen de voorgestelde veel bescheidenere leeftijdsverlaging zijn aangevoerd, aan kracht zouden winnen. De eerste ondergetekende is daarom bij zijn voorstellen niet zover gegaan en hij voorziet ook niet dat hij zulks in de toekomst zou kunnen voorstellen. Dit alles kan echter niet leiden tot een voorstel om voor de zeemacht een ongewenste leeftijdsverhoging in te voeren. Het is de eerste ondergetekende niet duidelijk dat het handhaven van een nog vrijwel bestaande en overigens gewenste situatie iets te ver zou gaan.

De periode van 15 jaar gedurende welke de officieren (en schepelingen) der zeemacht onder de werking van de uitkeringswet zullen vallen komt geheel overeen met de periode waarin zij thans tot de leeftijd van 65 jaar onder de werking van de pensioenwet vallen. Zij hebben in die periode van oudsher een pensioeninkomen gehad van 70 pct. (indien zij

40 pensioengeldige jaren behaalden) en hebben daarvan met hun gezin geleefd voorzover zij geen andere inkomsten verwierven, hetgeen bijvoorbeeld in de jaren 1930—1946 vrijwel uitgesloten was. In de gedachtengang van het voorlopig verslag waarin 70 pct. als onvoldoende wordt aangemerkt, zou men dit niet iets te veel van het goede maar iets te veel van het kwade moeten noemen. De eerste ondergetekende gaat niet uit van veronderstellingen over het verkrijgen van een nieuwe betrekking, daar dit in de privé-sfeer van betrokkenen ligt en afhankelijk is van vele door hem niet te beïnvloeden factoren.

De vlagofficiersfuncties worden in het algemeen vervuld door officieren van ongeveer 50 jaar en ouder, die bereid zijn na hun pensioengerechtigde leeftijd nog enige tijd te dienen. Het ligt niet in het voornemen hierin wijziging te brengen. Dit brengt mede, dat het leeftijdsverschil, dat thans kan bestaan — niet altijd bestaat — tussen vlag- en opperofficieren, als gevolg van leeftijdsverlaging bij land- en luchtmacht eerder zal worden verkleind dan vergroot.

De mogelijkheid van overschrijding van leeftijdsgrenzen, die ook aanwezig is in de huidige wet, is gehandhaafd o.a. met het oog op de vervulling van de hoogste leidende functies — thans naar werd uiteengezet voor vlagofficieren gebruikelijk — en met het oog op vergaand gespecialiseerde functies, sterk aan de persoonlijke capaciteiten of specialistische opleiding buiten de krijgsmacht gebonden. Voorts zal de mogelijkheid op ruimere schaal kunnen worden gehanteerd met het oog op het personeelsbestand. Aangezien een en ander dan zal worden toegepast naar rang, categorie en leeftijdsklasse en met instemming van belanghebbenden, behoeft willekeur niet te worden gevreesd.

De mogelijkheid van herstel in actieve dienst is thans geregeld in de bevorderingswet (voor officieren) en in de pensioenwetten (voor officieren en overige militairen), in de laatstbedoelde wetten met het oog op mogelijke gevolgen ten aanzien van de betaling van de toegekende pensioenen. De nieuwe Algemene militaire pensioenwet heeft geen betrekking op gewezen, niet gepensioneerd militairen. De bevorderingswet heeft alleen betrekking op officieren. De eerste ondergetekende stond derhalve voor de keuze tussen een afzonderlijk wetsontwerp voor deze beperkte materie of opnemings in de uitkeringswet, zulks in navolging van de huidige pensioenwetten. De laatste weg was de meest aangewezen in verband met de mogelijke gevolgen ten aanzien van de betaling van de uitkering.

De in het wetsontwerp neergelegde voorstellen zijn eveneens verwerkt in een ontwerp voor een algemene maatregel van bestuur tot wijziging van de rechtstoestandreglementen. Laatstgenoemd ontwerp is gelijktijdig met het wetsontwerp aan het georganiseerd overleg voorgelegd.

De eerste ondergetekende ziet geen aanleiding de onderhavige materie, die een wijziging vormt van de rechtspositie van

het militaire personeel dat geen officiersrang bekleedt, incidenteel bij de wet te regelen. De eerste ondergetekende bevordert los van de onderhavige wetsontwerpen concordantie van de desbetreffende algemene maatregelen van bestuur met de bevorderingswet.

De eerste ondergetekende is van mening, dat de raden van onderzoek in generlei opzicht met de onderhavige wetsontwerpen, waarvan hij de afdoening urgent acht, in verband staan. Hij is overigens niet van mening, dat deze materie wijziging behoeft en verwijst in verband hiermede naar de uiteenzetting van zijn standpunt als neergelegd op bladzijde 1 van de aan de Tweede Kamer op 18 juni 1965 gezonden memorie van antwoord met betrekking tot de wijziging van de Wet bevordering en ontslag beroepsofficieren en van de Wet voor het reservepersoneel der krijgsmacht.

Artikelen

Artikelen I, H, I, P, I, X. De eerste ondergetekende is van mening dat bij een overgangsrecht van 10 jaar niet kan worden gesproken van een radicale verandering in levenspositie door inkorting van de loopbaan met 3 à 5 jaar. Elke verlenging van de overgangstermijn verschuift het beoogde doel verder naar de toekomst.

De tekst van artikel 81 A en daarmee overeenkomende artikelen bevat — in verkorte vorm weergegeven — de garantie dat een ontslag niet zal worden verleend alvorens een bepaald tijdstip is bereikt. Dit sluit geenszins de mogelijkheid van ontslag (eventueel op verzoek) op een later tijdstip uit indien de militair op grond van de mogelijkheid tot overschrijding van de leeftijdsgrenzen nog in dienst is gehandhaafd.

Het is zeker verwachtbaar, dat de mogelijkheid tot overschrijding van de leeftijdsgrenzen voor de militaire artsen zal worden opengesteld.

Het geleidelijk optredende verschijnsel dat in de komende jaren als gevolg van korter verblijf in de tropen officieren der zeemacht bij de leeftijd van 50 jaar nog geen veertig pensioengeldige jaren zullen hebben behaald, brengt mede ook deze groep onder het overgangsrecht te doen vallen.

De Minister van Defensie,
DE JONG.

De Minister van Binnenlandse Zaken,
SMALLENBROEK.

De Minister van Financiën,
A. VONDELING.